

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ทั้งทางตรง ทางอ้อม โดยศึกษาในลักษณะของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจากปัจจัยต่อไปนี้คือ การอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลกลุ่มเพื่อน ลักษณะตัวเด็ก และลักษณะภูมิหลังของครอบครัวกับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศและในประเทศไทย พบว่าเด็กในวัยเรียนคือระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษาที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับที่รุนแรง (Bandura and Walters, 1959 : viii; ธำรง หัตถนาถุสดี, ชนิษฐา บำเพ็ญผล, ธานี ฉายินทุ, นิพนธ์ ลีชฎกร และสาวิตรี จิวังกูร 2528 : 1-15; นันทนิจ เขื่อนแถม, 2525 : 79-86) พฤติกรรมก้าวร้าวดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหาย และเป็นอันตรายต่อบุคคลและสังคมเป็นอย่างมาก นักจิตวิทยาถือว่าพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับที่รุนแรงนี้เป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เป็นพฤติกรรมที่ปรับตัวไม่ได้ (Baker and Holzworth, 1961 : 135-139) คนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวสูงเป็นคนที่ขาดการควบคุมตนเอง และทำลายล้างสิทธิของผู้อื่น (Goldstein, 1975 : 136) นอกจากนี้พฤติกรรมก้าวร้าวในวัยเด็กอาจพัฒนาเป็นพฤติกรรมอาชญากรรมในวัยผู้ใหญ่ (Eron and Huesman, 1983 : 21-23 ; Huesman, Eron, Lefkowitz and Walder, 1984 : 183-184) นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา และนักการศึกษา จึงให้ความสนใจศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ความหมาย สาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไข พฤติกรรมดังกล่าวให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ก่อนที่จะศึกษาสาเหตุหรือจุดกำเนิดของพฤติกรรมก้าวร้าวในงานวิจัยนี้จึงควรทราบความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าวให้ชัดเจนเสียก่อนเพื่อเป็นพื้นฐานในการเข้าใจงานวิจัยต่อไป

ความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าว

ได้มีการศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวของมนุษย์และสัตว์ในสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ผู้ที่ศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวเหล่านั้นได้ให้ความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าวว่า เป็นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อบุคคล แต่ในทางจิตวิทยามีผู้ให้คหหมายพฤติกรรมก้าวร้าวแตกต่างกันออกไปในเรื่องของการมีเจตนาและไม่มีเจตนา อย่างไรก็ตามนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกันว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมายหรือเจตนาให้บุคคลและสิ่งของได้รับความเสียหาย (Bandura and Walters, 1959 : 90; Berkowitz, 1965 : 302; Sears, Maccoby and Levin, 1957 : 220) การให้ความหมายดังกล่าวเป็นความหมายที่มีเจตนาตามเคียว คือ เจตนาร้าย จึงไม่อาจจะตัดสินได้ว่าพฤติกรรมที่มีไม่มีเจตนาร้าย แต่ทำให้คนอื่นได้รับอันตราย เป็นพฤติกรรมก้าวร้าวหรือไม่ เพราะพฤติกรรมดังกล่าวมีไม่มีเจตนาจะให้บุคคลหรือสิ่งของเสียหาย ถ้าหากจะพิจารณาจากการแบ่งพฤติกรรมก้าวร้าวของ Berkowitz (1965 : 302) ที่แบ่งพฤติกรรมก้าวร้าวออกเป็น 2 ชนิด จะทำให้เข้าใจพฤติกรรมก้าวร้าวได้ชัดเจนขึ้น พฤติกรรมก้าวร้าว 2 ชนิดดังกล่าวได้แก่

1. พฤติกรรมก้าวร้าวที่เป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมาย (Instrumental aggression) เป็นพฤติกรรมที่ไม่มีเจตนาร้ายแม้จะทำให้บุคคลหรือสิ่งของเสียหาย บุคคลจะแสดงพฤติกรรมเพื่อผลบางอย่าง เช่น เพื่อระบายความข้องคับใจ เพื่อรางวัลหรือเพื่อเรียกร้องความสนใจ พฤติกรรมชนิดนี้จะเปลี่ยนไปตามสภาพการจกสิ่งแวดล้อมของรางวัลและการลงโทษ
2. พฤติกรรมก้าวร้าวที่เกิดจากอารมณ์โกรธ (Angry-aggression หรือ hostility aggression) เป็นพฤติกรรมที่ต้องการให้บุคคลหรือสิ่งของได้รับอันตราย ตัวอย่างพฤติกรรมก้าวร้าวชนิดนี้ คือการได้รับโทษในอดีต และการถูกทำลายศักดิ์ศรีในปัจจุบัน

นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ถือว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมเจตนาโดยเฉพาะ Bandura and Walters (1959 : 88) ; Sears, et al. (1957 : 221) และเชื่อว่าพฤติกรรมก้าวร้าวมีทั้งอารมณ์โกรธและไม่มีอารมณ์โกรธ

นอกจากนี้พฤติกรรมก้าวร้าวยังมีหลายลักษณะ หลายรูปแบบและหลายด้าน ดังเช่นการวิเคราะห์ของ Buss (1961 : 6-9) สรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะรูปแบบและด้านต่าง ๆ ของพฤติกรรมก้าวร้าวจากการวิเคราะห์ของ Buss (1961)

พฤติกรรม	Active		Passive	
	ตรง	อ้อม	ตรง	อ้อม
ทางกาย	ชกต่อย	เล่นตลกยั่วเย้า	ขวางทางเดิน	แสดงท่าที่เฉย ๆ ต่อคำสั่ง
ทางวาจา	พูดดูหมิ่น	นินทา	พูดต่อว่า	พูดปฏิเสธ

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมก้าวร้าวมีลักษณะซับซ้อน คือมีทั้งพฤติกรรมก้าวร้าวทางกาย วาจา ที่มีลักษณะ active และ passive พฤติกรรมก้าวร้าวตามความหมายของ Buss นี้จึงมีความรุนแรงในระดับที่ต่างกัน และการแสดงพฤติกรรมนั้นอาจเป็นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจาก Buss แล้ว Holm (1984 : 143-144) ได้ศึกษาถึงระดับความรุนแรงของพฤติกรรมก้าวร้าวทางกายพบว่ามีระดับความรุนแรงตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุดตามลำดับดังนี้ ผลัก ชกต่อย ขวางสิ่งของใส่ผู้อื่น ตะเตะ ตี (ควายไม้) บีบรัดคอหอย ไขปืน ไขมีด และผลที่เกิดจากการกระทำที่ถือว่าเล็กน้อยคือ ฟุคซ้ำ มีแผลเล็กน้อย เลือดออกเล็กน้อย แขนขาหัก ผลที่ถือว่ารุนแรงคือ ตักแขนขา ทำลายอวัยวะภายในจนทำหน้าที่ไม่ได้

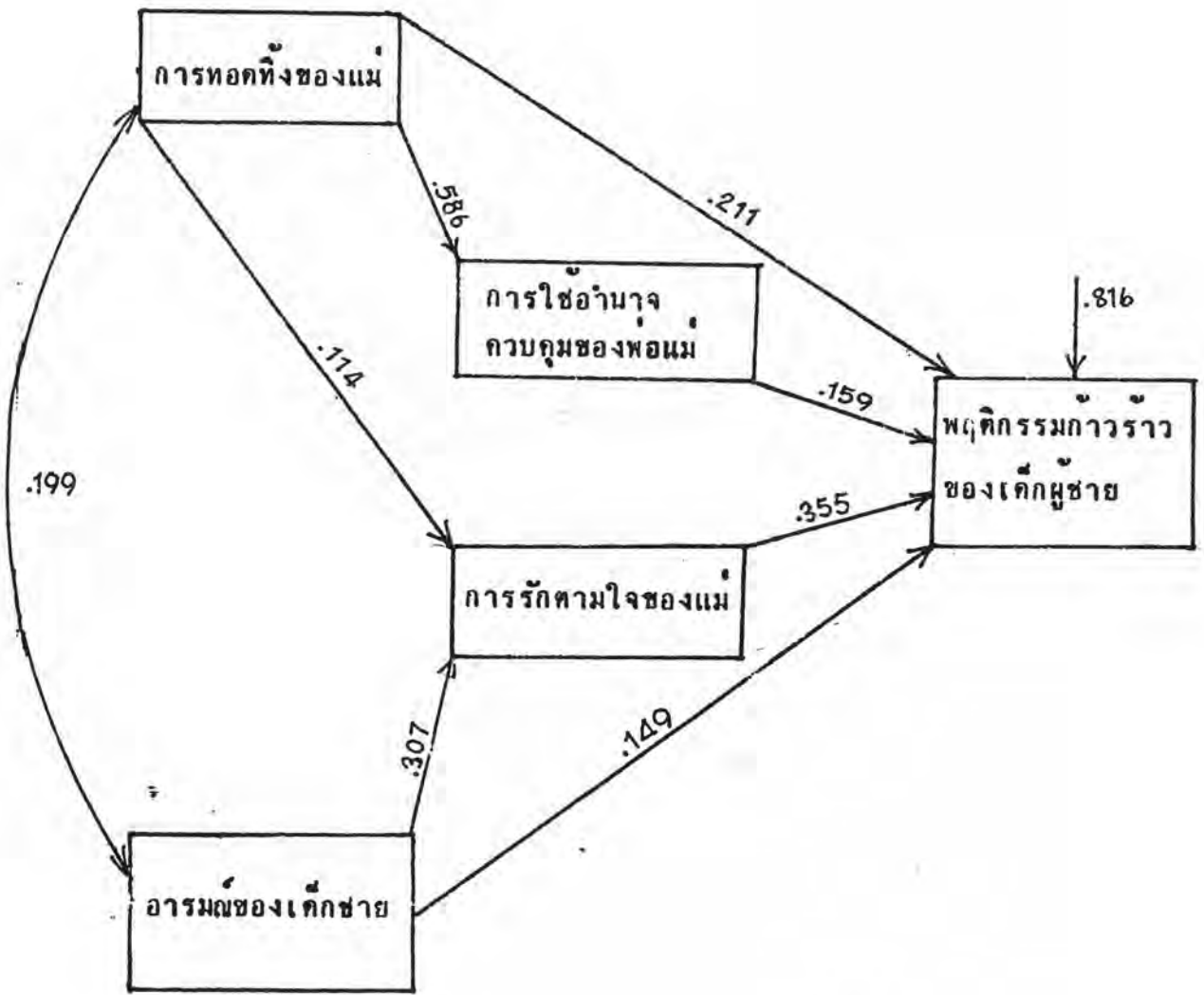
โดยที่ความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าวได้มีการอธิบายในลักษณะที่แตกต่างกันในหมู่นักจิตวิทยา แต่ผู้วิจัยศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าว โดยมีความเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดู มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว ฉะนั้นพฤติกรรมก้าวร้าวที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูนี้ จะมีระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าวในงานวิจัยครั้งนี้ว่า พฤติกรรมก้าวร้าวหมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นไม่พึงพอใจ หรือ

เจ็บปวดทางกาย และ/หรือจิตใจ ตลอดจนถึงพฤติกรรมที่ทำให้สิ่งของเสียหาย และเป็นพฤติกรรมที่มีการติดต่อกัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม พฤติกรรมก้าวร้าว ดังกล่าวเป็นพฤติกรรมทางกาย วาจาที่มีระดับความรุนแรงต่างกัน แต่มีความรุนแรงไม่ถึงขั้นผิดกฎหมาย (รายละเอียดภาคผนวก ก)

พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมที่เป็นอันตราย และเป็นพฤติกรรมที่อาจพัฒนาไปสู่พฤติกรรมอาชญากรรมอันก่อให้เกิดอันตรายต่อบุคคลและสังคม ดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับในหมู่นักจิตวิทยาว่า มนุษย์ทุกคนมีพฤติกรรมก้าวร้าว ระดับหนึ่ง (Ribes - Inesta and Bandura, 1976 : 3) ถ้าพฤติกรรมก้าวร้าว มีความรุนแรงถึงระดับสูงและแสดงออกไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้องย่อมก่อให้เกิดอันตราย ต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง เพราะความก้าวร้าวนำไปสู่การทำ การทำลายล้างชีวิตไม่ว่าจะ ทำไปเพื่อเป้าหมายใด ๆ ก็ตาม, อีกประการหนึ่งนักจิตวิทยาหลายท่านยอมรับว่ามีปัจจัย ต่าง ๆ เป็นจำนวนมากที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว . (Bandura and Walters, 1959 : 4-5; Berkowitz, 1962 : 2) นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา และนักวิทยาศาสตร์ จึงสนใจศึกษาปัจจัยหรือตัวกำหนดที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวได้ถูกทาง มีงานวิจัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยเหล่านี้ เช่น งานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ กับ พฤติกรรมก้าวร้าว (Bandura and Walters, 1959 : 99-131; Cohn, 1955 : 222-225; Sears, et al. 1957 : 218-313) ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน กับพฤติกรรมก้าวร้าว (Berndt, 1979 : 608-616; Iscoe, William and Hoving, 1963 : 451-460) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาตัวแปรเพศ (Moore, 1966 : 685-688; Hatfield, Ferguson and Alpert, 1967 : 365-415) อายุ (Eron and Huesman, 1983 : 21-23; Hoving, Wallace and Larforme, 1979 : 251-289) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Mitchel and Shepherd, 1966 : 248-254) ระดับสติปัญญา (Berry, 1971 : 221; Kays and Solway, 1977 : 1189) และลักษณะภูมิหลังของครอบครัว (McCord, McCord and Howard, 1963 : 177-182) กับพฤติกรรมก้าวร้าว ผู้วิจัยเหล่านี้พบว่าปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมีความสัมพันธ์

กับพฤติกรรมก้าวร้าว อย่างไรก็ตามผลงานวิจัยเหล่านี้มิได้ระบุระดับความสัมพันธ์ และ มิได้บ่งบอกถึงอิทธิพลทางตรง ทางอ้อมที่ปัจจัยแต่ละตัวมีต่อพฤติกรรมก้าวร้าว

ต่อมา Olweus (1980 : 644-660) ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของ พฤติกรรมก้าวร้าว ใ้ระดับถึงระดับความสัมพันธ์ พร้อมทั้งอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม ที่แต่ละตัวแปรมีต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวตามรูปแบบสมมติฐานของ Olweus (1980 : 644-660)

จากรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การทอดทิ้งของแม่ นอกจากจะมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กผู้ชายแล้ว ยังมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางอ้อมผ่านการใช้อำนาจควบคุมของพ่อแม่ และผ่านการรักตามใจของแม่อีกด้วย ในทำนองเดียวกันอารมณ์ของเด็กผู้ชายนอกจากจะมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางตรงกับพฤติกรรมก้าวร้าวแล้ว ยังมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางอ้อมกับพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านการรักตามใจของแม่ ส่วนการใช้อำนาจควบคุมของพ่อแม่และการรักตามใจของแม่ มีความสัมพันธ์ทางตรงทางเดียว

เมื่อพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวของ Olweus โดยส่วนรวมแล้วจะเห็นว่า Olweus พัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวมาจาก แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัย แล้วใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) วิเคราะห์ข้อมูล รายงานความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กผู้ชายทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งตรงกับแนวคิดและรูปแบบความสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยต้องการ จะศึกษา แต่กระนั้นก็ตามผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่ารูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวยังมีปัจจัยบางตัวที่ไม่ครอบคลุมคุณลักษณะบางประการ เช่น การอบรมเลี้ยงดู ซึ่งมีหลายแบบที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว และยังขาดปัจจัยบางประการที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น อิทธิพลกลุ่มเพื่อน อายุ เพศ ระดับสติปัญญา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก ตลอดจนตัวแปรลักษณะภูมิหลังของครอบครัว ผู้วิจัยจึงได้นำเอาปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวกำหนดพฤติกรรมก้าวร้าวมาสร้างเป็น สมมติฐานรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวโดยประมาณ เป็นการศึกษา ในลักษณะพหุปัจจัย (multifactors) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทางวิเคราะห์ข้อมูล เช่นเดียวกับ Olweus เพื่อศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กไทย โดยเฉพาะเด็กในวัยเรียน ซึ่งมีการศึกษาพบว่าเด็กไทยวัยเรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าว โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยรุ่นและวัยรุ่น มีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงที่สุด พฤติกรรมก้าวร้าวดังกล่าวจะพัฒนาเป็นพฤติกรรมอาชญากรรม ในวัยผู้ใหญ่ดังกล่าวแล้ว และการที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะเด็กในเขตกรุงเทพมหานคร เพราะปรากฏว่ามีคดีอาชญากรรมรูปแบบต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครอันเป็นที่รวมของ คนหลายระดับการศึกษา หลายระดับรายได้นี้มีจำนวนอาชญากรรมเป็น 2 เท่าของส่วนภูมิภาค

(สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2525 : 45) ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นและวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพมหานครจึงน่าจะมีคุณค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว

ในอดีตที่ผ่านมา นักจิตวิทยาเป็นจำนวนมากได้ศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว โดยหลักฐานยืนยันการศึกษานั้น ๆ นักจิตวิทยาจึงได้ตั้งทฤษฎีขึ้นมา เพื่ออธิบายพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น Freud (1949) ได้ตั้งเป็นทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ซึ่งอธิบายว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากสัญชาตญาณ ความเชื่อนี้ไม่มีหลักฐานสนับสนุนเพียงพอ เพราะสัญชาตญาณเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวคนที่ไม่อาจจะสังเกตเห็นได้ แต่มีนักจิตวิทยาอื่น ๆ ได้ศึกษาพบในเวลาต่อมาว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากพลังความก้าวร้าวที่เรียนรู้ได้ ทฤษฎีหรือสมมติฐานดังกล่าวได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Sears Sears (1969 : 159-197)

เชื่อว่าพฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม จากพ่อแม่ Sears กล่าวว่าพ่อแม่มีอิทธิพลในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างยิ่ง เพราะพ่อแม่มีหน้าที่ในการฝึกวินัยและให้แรงเสริมแก่พฤติกรรมของเด็ก โดยปกติ Sears เชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากแรงขับภายใน ได้แก่ความต้องการพื้นฐาน และแรงเร้าภายนอก เช่น การให้ความรัก การลงโทษ ตัวอย่าง เด็กต้องการกินนม แม่ต้องการให้เด็กหยุดนม เด็กจึงร้องไห้ แม่กลบโทษ การลงโทษทำให้เด็กร้องไห้เสียงดังยิ่งขึ้น การเกิดพฤติกรรมจึงเป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องในลักษณะเหตุผล คือพฤติกรรมหนึ่งจะเป็นสาเหตุของอีกพฤติกรรมหนึ่งในเวลาต่อมา

สำหรับพฤติกรรมก้าวร้าว นั้น Sears เชื่อว่าเป็นพฤติกรรมที่ไปสู่เป้าหมาย หรือเกิดจากแรงจูงใจที่มีอยู่ในตัวคน และเกิดจากประสบการณ์ การเห็นตัวแบบ และการได้รับแรงเสริม Sears มีทรรศนะว่าการอธิบายพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นต้องอธิบายในลักษณะที่เผชิญหน้ากัน ในกระบวนการอบรมเลี้ยงดูนั้น เด็กต้องเผชิญหน้ากับพ่อแม่ การอบรมที่ไม่เหมาะสมจะชักชวนมิให้เด็กไปสู่เป้าหมาย เด็กก็จะเกิดความข้องใจ

และโต้ตอบความซอ้งกัใจอย่างรุนแรง และหากเด็กได้รับการลงโทษพฤติกรรมดังกล่าว เด็กก็จะเห็นตัวแบบที่ก้าวร้าว

การพัฒนาพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยกลาง (6-12 ปี) เกิดจากแรงจูงใจ และการเรียนรู้ในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของเด็ก เช่น ความสามารถในการเลียนแบบ และองค์ประกอบทางสังคม (เพศ และอายุของเด็ก สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของพ่อแม่) ส่วนพัฒนาการพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่นเกิดจากสังคมนอกรบ้าน เช่น กลุ่มเพื่อน เป็นต้น

Sears, et al. (1969 : 178) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูจะแปรผันไปตาม เพศ และอายุของเด็ก สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการศึกษาของพ่อแม่ เช่นพ่อแม่ ที่มีระดับการศึกษาต่ำมักจะขาดความรู้ในการอบรมเลี้ยงดู ขาดการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าว อย่างเหมาะสม ขาดเหตุผลในการรักตามใจ อันเป็นเหตุให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้ จึงอาจจะกล่าวได้ว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นกระบวนการสังคม ประภคชนคหนึ่ง ดังจะไคกล่าวถึงต่อไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสังคมประภค กระบวนการสังคมประภค เป็นกระบวนการถ่ายทอดทัศนคติ กำนนิคม และมาตรฐานของสังคม เพื่อให้บุคคลปรับตัว ให้อยู่ในสังคมอย่าง เป็นสุข กระบวนการดังกล่าวกระทำไค 2 ทาง ก็อ ทางตรง ไคแก่ การถ่ายทอดทัศนคติ และกำนิคม โดยการแนะนำสั่งสอน การใหกฎระเบียบอย่างชัดเจน และทำางอ้อม ไคแก่ การแสดงแบบ หรือให้เด็กเรียนรู้จากตัวแบบ (McCall and Simon, 1982 : 90-95) กระบวนการสังคมประภคดังกล่าวกระทำผ่านการติดต่อสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล สำหรับในครอบครัวนั้นกระทำผ่านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูก หรือ ที่เรียกว่าการอบรมเลี้ยงดูซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญของกระบวนการสังคมประภค นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูยังหมายถวมถึงการฝึกวินัย ตลอดจนการสนองความต้องการพื้นฐาน และความต้งการชั้นสองของเด็ก (Symonds, 1939 : 166) ผู้ที่มีอิทธิพลในการถ่ายทอด กำนนิคม ทัศนคติ และมาตรฐานของสังคมก็อพ่อแม่ เพราะพ่อแม่สามารถสนองความต้องการ ดังกล่าวไคคักว่าผู้่อ พ่อแม่มักจะใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูให้เป็นไปตามเป้าหมายของสังคม

คือการควบคุมพฤติกรรมของเด็ก เช่น ให้อาหาร หรือแรงเสริมเมื่อเด็กไม่ร้องไห้ ไม่ก้าวร้าว แต่จะคุกคาม เยียนตี หรือลงโทษด้วยวิธีการอื่น ๆ เมื่อเด็กมีพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา วิธีการควบคุมพฤติกรรมเหล่านี้หากใช้ไม่เหมาะสมก็อาจจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้ ส่วนกระบวนการสังคมประติในกลุ่มเพื่อนนั้นกระทำผ่านการติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อน เด็กจะได้รับทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมจากเพื่อนเช่นเดียวกับที่ได้รับจากพ่อแม่ นอกจากประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูหรือประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนที่ไม่เหมาะสมจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวแล้ว พลังและการรับรู้ในตัวเด็กก็มีความสำคัญเช่นกัน ทั้งนี้เพราะพัฒนาการของเด็กขึ้นอยู่กับว่า เด็กรับรู้และโต้ตอบต่อการอบรมเลี้ยงดูอย่างไร (Serot and Teevan, 1961 : 373-379) ถ้าเด็กรับรู้ว่ามีพ่อแม่ปฏิบัติต่อตนอย่างโหดร้าย ไม่ให้ความช่วยเหลือเจือจุนเมื่อจำเป็น เด็กก็จะโต้ตอบต่อพ่อแม่อย่างรุนแรง หรือถ้าเด็กรับรู้ว่ามีเพื่อนในกลุ่มยอมรับพฤติกรรมก้าวร้าวของเขา เขาก็จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวขึ้นอีก

จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็กมีผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-เด็กในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

การอบรมเลี้ยงดู : ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-เด็ก

Symonds (1939 : 163-170) มีทรรศนะว่าการอบรมเลี้ยงดูเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ของพ่อแม่กับเด็กในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ที่เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกที่พ่อแม่มีต่อผู้อื่นให้แก่เด็ก เช่น พ่อแม่รู้สึกเกลียดชังพ่อแม่ของตน ก็จะถ่ายทอดความรู้สึกนั้นให้แก่เด็ก
2. ความสัมพันธ์ในลักษณะโยนความผิดให้แก่เด็ก เช่น พ่อแม่รู้สึกว่าตนผิดจะโยนความผิดให้แก่เด็กโดยเฉพาะเด็กที่เป็นเพศเดียวกับตน ความสัมพันธ์จึงเป็นไปในลักษณะลบ และปล่อยปละละเลย
3. การชดเชย พ่อแม่อาจจะชดเชยความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่เด็ก เช่น ชดเชยความรู้สึกผิดหวังที่ตนเรียนแพทย์ไม่สำเร็จ จึงคาดหวังให้เด็กเรียนแพทย์ ความสัมพันธ์จึงเป็นไปในลักษณะควบคุมบังคับ

4. การถ่ายทอดความรู้สึก รัก พื่อใจ ซื่นซม และเมตตาปรานีให้แก่เด็ก ความสัมพันธ์เช่นนี้จึงเป็นไปในลักษณะอบอุ่นและยอมรับ

5. การถ่ายทอดความทะเยอทะยานให้แก่เด็ก พ่อแม่ประเภทนี้ต้องการให้เด็กแข่งขันกับผู้อื่น จึงมักจะยึดเยี่ยความรู้สึกให้เด็ก เช่น ให้เรียนเปียโน ว่ายน้ำ และเป็นศิลปิน เป็นต้น

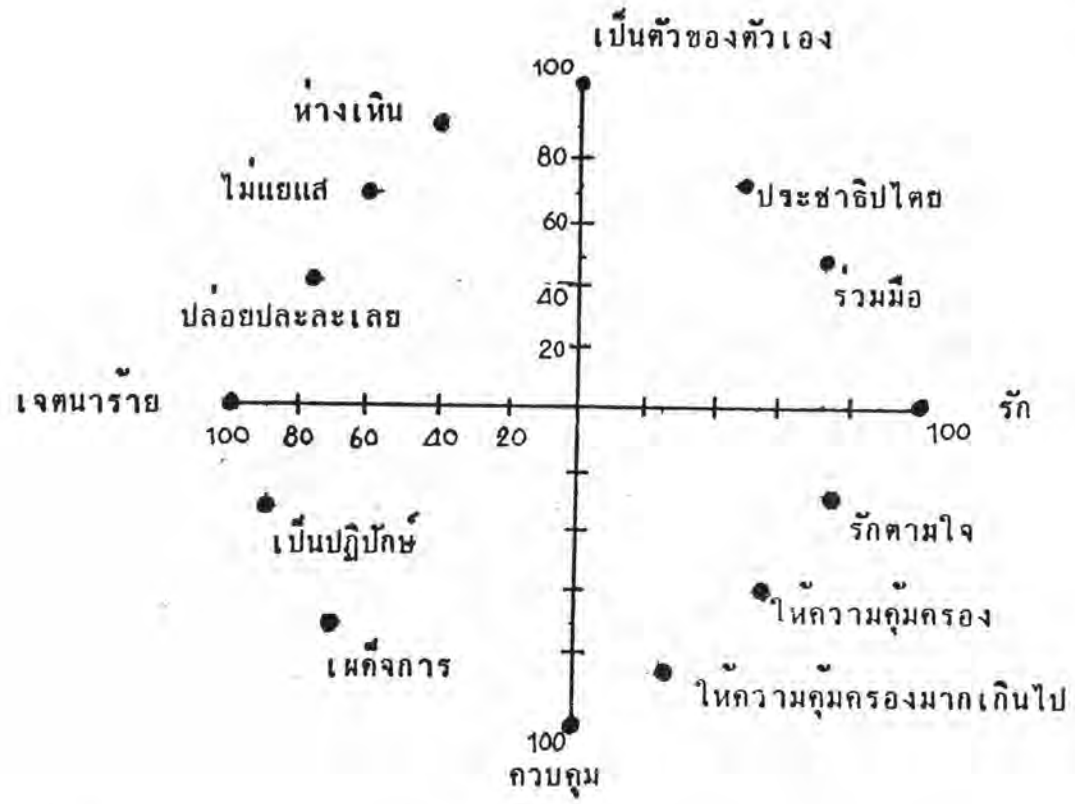
6. การที่พ่อแม่รักดีชอบภาวระทุกอย่างในครอบครัว โดยไม่ยอมให้เด็ก และต้องอะไรเลย พ่อแม่ประเภทนี้จะมีความสัมพันธ์กับเด็กในลักษณะให้ความคุ้มครอง มากเกินไป

7. การถ่ายโยงความสัมพันธ์ที่มีต่อพ่อแม่ของคนมาสู่เด็ก เช่น ถ้าปู่ย่าตายาย ใช้อำนาจควบคุม พ่อแม่จะมีลักษณะยอมจำนนต่อปู่ย่า ตายาย และจะมีลักษณะยอมจำนน ต่อเด็กด้วย

นอกจากนี้การถ่ายทอดกระบวนการสังคมประภคณัั้น ถ่ายทอดในรูปแบบของ การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

การกำหนดการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ

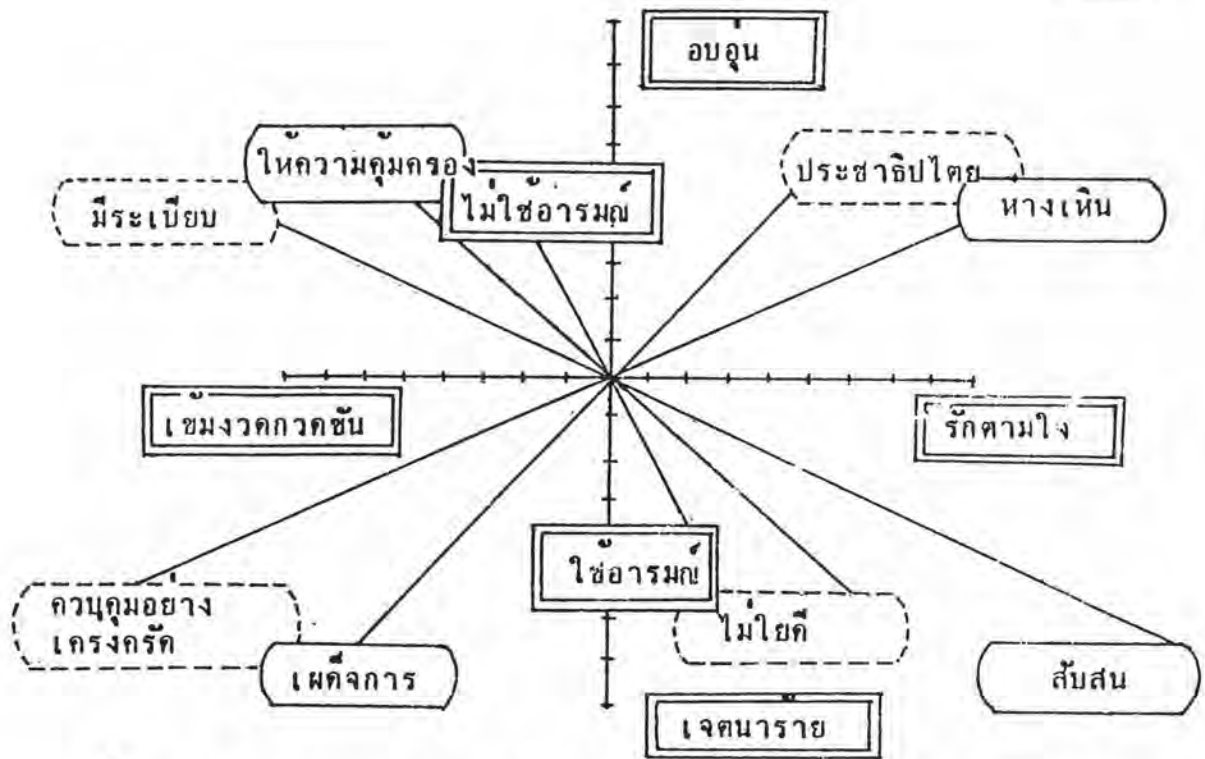
เพื่อเป็นพื้นฐานในการเข้าใจการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบ หรือชนิดของการอบรมเลี้ยงดูของนักจิตวิทยาทั้งต่างประเทศและในประเทศไทย ที่ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็นหลายประเภท บางประเภทก็มีลักษณะ ตรงข้ามกัน บางประเภทก็มีลักษณะคาบเกี่ยวกัน จนทำให้เข้าใจว่าเป็นการอบรมเลี้ยงดู ประเภทเดียวกัน แต่แท้ที่จริงแล้วภายในการอบรมเลี้ยงดูแต่ละอย่างนั้นสามารถระบุ ลักษณะเฉพาะที่สำคัญได้ จะเห็นได้จากกรณีที่นักจิตวิทยาบางท่านทำการศึกษาและวิเคราะห์ การอบรมเลี้ยงดูออกเป็นมิติที่สำคัญด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น Schaefer (1959 : 232) ได้ทำการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบจากการอบรมเลี้ยงดู 14 ประเภท ออกเป็นมิติที่เป็นอิสระ จากกัน 2 มิติ ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงมิติการอบรมเลี้ยงดูของ Schaefer (1959 : 232)

จากแผนภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่ามิติ "รัก-เจตนาร้าย" เป็นอิสระจากมิติ "ควบคุม-เป็นตัวของตัวเอง" นั่นคือพ่อแม่ที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบ "รัก" ย่อมมีลักษณะ "ควบคุม" ได้ เช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองย่อมมีทั้งมิติรักและควบคุม แต่พ่อแม่จะมีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและเจตนาร้ายในเวลาเดียวกันไม่ได้ มิติ "ควบคุม" และ "เป็นตัวของตัวเอง" แบบ "ประชานิยม" (การใช้อำนาจควบคุม) มีมิติ "ควบคุม" และ "เจตนาร้าย" แบบ "รักตามใจ" และ "ควบคุมในระดับต่ำ" แบบให้ความคุ้มครองมีมิติ "รัก" และ "ควบคุม" การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีมิติ "เป็นตัวของตัวเอง" และ "เจตนาร้าย"

นอกจากนี้ Becker (1964 : 169-208) ได้ตรวจสอบงานวิจัยเกี่ยวกับการฝึกวินัยและพฤติกรรมของแม่ ได้สรุปและสร้างเป็นรูปแบบเชิงสมมุติฐานพฤติกรรม การอบรมเลี้ยงดูของแม่ออกเป็น 3 มิติ ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของ Schaefer ถึงแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 รูปแบบตามสมมติฐานพฤติกรรมของแม่ของ Becker (1964 , cited in Hoffman and Hoffman 1964 : 175)

จากแผนภาพที่ 3 Becker (1964 : 175) ใช้มิติ "เข้มงวดกวดขัน-รักตามใจ" แทนมิติ "ควบคุม-เป็นตัวของตัวเอง" และใช้มิติ "ออบอูน-เจตনারาย" แทนมิติ "รัก-เจตনারาย" และเพิ่มมิติ "ใจอารมณ์-ไม่ใจอารมณ์" เข้าไปในรูปแบบอีกมิติหนึ่ง สำหรับมิติ "ออบอูน" จะประกอบด้วย การยอมรับ พอใจ เห็นด้วย เข้าใจ เน้นความสำคัญของตัวเด็ก ใช้คำอธิบายให้เหตุผลในการฝืนวินัย ให้คำชม ไม่ใช้การลงโทษ มิติ "เจตনারาย" จะมีลักษณะตรงกันข้ามกับมิติ "ออบอูน" มิติ "เข้มงวดกวดขัน" พ่อแม่จะเคร่งครัดในระเบียบวินัย ความเป็นระเบียบ และการเชื่อฟัง ส่วนมิติ "ใจอารมณ์" จะมีลักษณะขาดเหตุผล ตัวอย่างเช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่สนใจใจยั้ง พ่อแม่จะใช้ อารมณ์ ตรงข้ามกับมิติ "ไม่ใจอารมณ์" การเพิ่มมิติที่ 3 เข้าไปเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการอธิบาย

นอกจากแนวคิดของ Becker (1964 : 173) แล้ว Baumrind (1975 : 270-285) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูและแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ควบคุม เรียกร้องให้ทำตามที่พ่อแม่ต้องการ แต่ขณะเดียวกันก็ให้ความรัก ความอบอุ่น ให้เหตุผล มีการติดต่อสัมพันธ์และยอมรับเด็ก เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่มีความสมดุลระหว่าง การควบคุมกับการปล่อยให้เติบโตไปตามธรรมชาติ

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ใช้อำนาจ ออกคำสั่งให้เด็กทำตามความต้องการของตน ไม่มี อารมณ์ หรือ กับเด็ก แสดงความไม่พอใจ ไม่ไว้วางใจเด็ก ห่างเหิน อบอุ่นน้อย และลงโทษในระดับสูง

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissiveness) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยอมรับ ให้ความอบอุ่น ไม่มีการประเมิณเด็ก ปรึกษาหารือกับเด็กในการทำกิจการต่าง ๆ ปล่อยให้เด็กพัฒนาไปตามธรรมชาติ แต่ค่อนข้างปกป้องคุ้มครอง

ในประเทศไทยคือนักการศึกษา นักจิตวิทยาสนใจศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กมาเป็นเวลาหลายปีเช่นกัน โดยพยายามศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีของนักจิตวิทยาต่างประเทศ รวมทั้งผลงานวิจัยในประเทศไทย แล้วนำมาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมไทย ตัวอย่าง

จรรยา สุวรรณทัต (2513 : 202-205; 2524 : 134-137) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยการสัมภาษณ์พ่อแม่ ถึงการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กในเรื่อง การให้อาหาร การรักษาสุขภาพอนามัย และการฝึกวินัยในเรื่องต่าง ๆ เช่น การขับถ่าย การอาบน้ำชำระร่างกาย การพักผ่อนหลับนอน การช่วยเหลือตนเอง การฝึกนิสัยรวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ตลอดจนการฝึกให้เด็กช่วยตนเองในครอบครัวไทย แม้ว่าการศึกษาดังกล่าวจะไม่ได้จำแนกให้เป็นประเภทการอบรมเลี้ยงดูอย่างชัดเจน แต่ก็แสดงให้เห็นว่าคนไทยในภาคต่าง ๆ มีแบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูที่มีความอะลุ่มอล่วยทุกด้าน อย่างไรก็ตามก็ปรากฏได้แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูนี้จะสังเกตเห็นว่ามีลักษณะเข้มงวดกวดขัน ปกป้องคุ้มครองค่อนข้างสูง ปล่อยให้ปละละเลยในระดับต่ำ ลงโทษทางกาย และเริ่มฝึกให้เด็กมีอิสระและพึ่งตนเองเร็วขึ้น

นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2520 : 27-31) ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมลักษณะเขาวชนไทย 4 แบบคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน แบบควบคุม แบบใช้เหตุผล และแบบลงโทษทางจิต และจากการศึกษาทฤษฎี การประมวลผลวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528 : 4-12) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของมารดาไทย 5 แบบดังต่อไปนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายความว่าถึงการที่พ่อแม่รายงานว่าพ่อแม่ปฏิบัติต่อบุตรด้วยความรักใคร่ เอาใจใส่ทุกข์สุขเด็ก มีความใกล้ชิดกับเด็ก ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเด็ก ให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่เด็กในสิ่งที่เด็กต้องการทุกอย่าง
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายความว่าถึงการที่พ่อแม่อธิบายเหตุผลให้แก่เด็กในขณะที่ขัดขวางหรือส่งเสริมการกระทำของเด็ก นอกจากนี้พ่อแม่ยังลงโทษและให้รางวัลแก่การกระทำของเด็กอย่างเหมาะสมมากกว่าการใช้อารมณ์
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิต หมายถึงถึงการที่พ่อแม่ใช้วาจาว่ากล่าวตีเตือนเมื่อเด็กกระทำผิด เชื่อว่าจะไม่รัก ศักดิ์สิทธิ์ที่เขาได้รับเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายความว่าถึงการที่พ่อแม่ออกคำสั่งให้เด็กทำตามและตรวจตราอย่างใกล้ชิดว่าเด็กทำตามหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามก็จะลงโทษ
5. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว หมายถึงถึงการที่พ่อแม่เปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ซึ่งมีพ่อแม่และผู้ใหญ่ให้คำแนะนำและช่วยฝึกฝนให้

จากการแบ่งประเภทการอบรมเลี้ยงดูของนักจิตวิทยาทั้งในประเทศและต่างประเศนั้น จะเห็นว่ากรอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ บางประเภทมีลักษณะเหมือนกัน แต่ใช้ชื่อต่างกัน บางประเภทก็มีชื่อเหมือนกันแต่มีลักษณะต่างกัน ผู้วิจัยเกรงว่าผู้อ่านจะเข้าใจคลาดเคลื่อนเมื่ออ่านงานวิจัยนี้ จึงได้เลือกการอบรมเลี้ยงดู 7 แบบอาศัยแนวคิดหลักของ Schaefer (1959 : 226-235) Becker (1964 : 169-208) แต่เวลาสร้างเครื่องมือวัดการอบรมเลี้ยงดู ผู้วิจัยปรับเนื้อหาให้เข้ากับสังคมไทย การอบรมเลี้ยงดูดังกล่าว

ได้แก่ 1) การใช้อำนาจควบคุม (มิตีควบคุม และเจตনারาย) 2) ประชาธิปไตย (มิตีรัก และเสรีภาพ) 3) รักความใจ (มิตีรัก และเสรีภาพสุดโต่ง) 4) ให้ความคุ้มครอง (มิตีรัก และควบคุม) 5) ปลอ่ยปละละเลย (มิตีเจตনারาย และเสรีภาพ) 6) เข้มงวดกวัดขั้น (มิตีควบคุม และเจตনারาย) 7) ลงโทษทางกาย (มิตีเจตনারายและควบคุม)

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการปฏิบัติตนของพ่อแม่ต่อเด็กในลักษณะต่าง ๆ นั้น บางลักษณะก่อให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะของการแสดงแบบ บางลักษณะจะกระตุ้นให้เกิดความขงคับใจที่นำไปสู่ความก้าวร้าวในลักษณะการเรียนรู้ทางสังคมซึ่งนักจิตวิทยายุคหลัง Sears ได้ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมตามแนวพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีที่ผู้วิจัยยึดเป็นแนวในการศึกษา ก็อทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura Bandura (1977) มีทรรศนะว่าพฤติกรรมก้าวร้าวก็เช่นเดียวกับพฤติกรรมทางสังคมอื่น ๆ ที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมอธิบายความก้าวร้าว 3 ลักษณะ (Bandura, 1976 : 203-227) คือ

- 1) การเกิดความก้าวร้าว (Origin of Aggression)
- 2) ตัวกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าว (Instigator of Aggression)
- 3) การเสริมแรงที่ทำให้ความก้าวร้าวคงอยู่ (Reinforcement of Aggression)

1. การเกิดความก้าวร้าว หมายถึงพฤติกรรมก้าวร้าวใดมาอย่างไร
ได้มาในรูปแบบใด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากการเรียนรู้ 2 ลักษณะคือ

1.1 การสังเกต เป็นการเรียนรู้จากตัวอย่าง โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น หรือเรียกว่าการสังเกตตัวแบบ การสังเกตตัวแบบนี้ผู้สังเกตจะเรียนรู้กลวิธีในการแสดงพฤติกรรมในเวลาต่อมาได้นอกเหนือจากพฤติกรรมของตัวแบบ Bandura เชื่อว่า

การเรียนรู้จากการสังเกตต้องรวมตัวแปรกระบวนการทางปัญญาด้วย การสังเกต
จึงสอนให้บุคคลคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น การสังเกตตัวแบบที่ได้รับแรงเสริม
(vicarious reinforcement) กระบวนการทางปัญญาทำให้บุคคลคาดหวังผลกระทบ
ที่จะได้รับถ้าตนแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นบ้าง ความคาดหวังจึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญ
การสังเกตประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้คือ

1.1.1 การสังเกตลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง
บุคคลจะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เขาสนใจลักษณะสำคัญของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง
การสนใจหรือใส่ใจย่อมเกิดจากความเด่นของตัวแบบ ความแจ่มชัดของพฤติกรรม รวมทั้ง
ลักษณะเฉพาะตัวของผู้สังเกตด้วย เช่นความสามารถในการรับสัมผัสและการรับรู้ ตลอดจน
ประสบการณ์การได้รับแรงเสริม

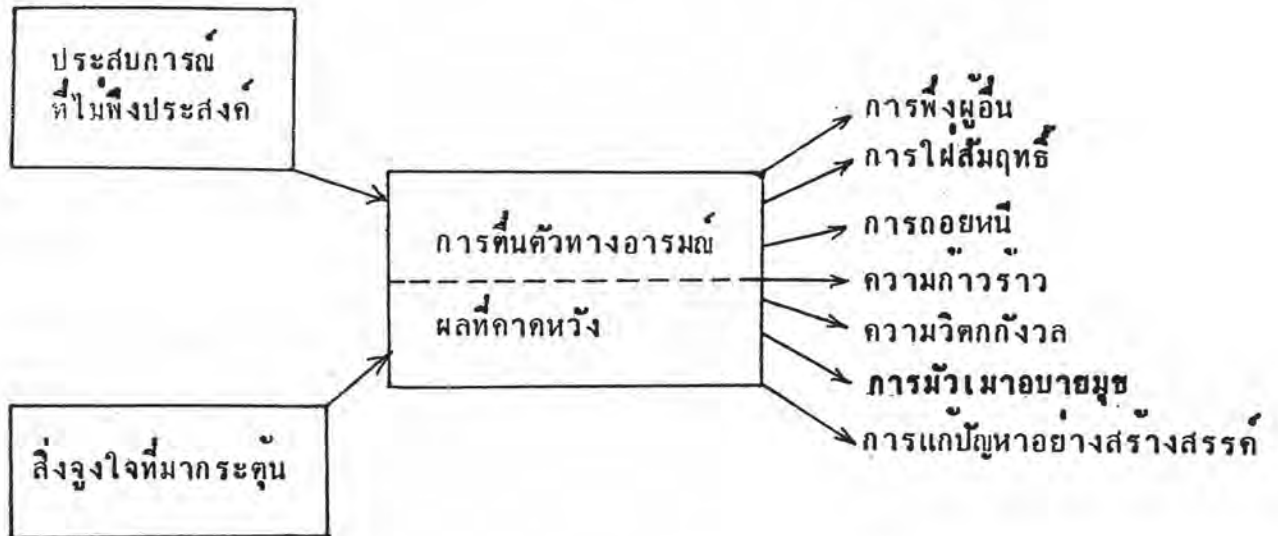
1.1.2 การจดจำ การจดจำที่ไต่จากการสังเกตตัวแบบจะทำให้
ตัวแบบนั้นมีอิทธิพลต่อผู้สังเกต การจดจำจะเกิดขึ้นในลักษณะของสัญลักษณ์ เช่น จินตภาพ
คำพูด หรือสัญลักษณ์อย่างอื่น วิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการจำ คือ การฝึก หรือการทบทวน
ทางปัญญา

1.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (รวมกระบวนการกระทำและ
กระบวนการรับรู้) ใดแก่การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับรางวัล แรงเสริม หรือ
การลงโทษ พฤติกรรมก้าวร้าวนั้นจะเกิดขึ้นอีกในโอกาสต่อไป โดยนัยนี้พฤติกรรมก้าวร้าว
จะเกิดในลักษณะพฤติกรรมที่ต้องกระทำเองจึงจะได้รับแรงเสริม หรือแรงจูงใจ

2. ตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว ใดแก่ประสบการณ์การเรียนรู้
ซึ่งมีดังต่อไปนี้

2.1 อิทธิพลของตัวแบบ ตัวแบบมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว
ได้ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์ทดลอง จากการทดลองของ Bandura, Ross
and Ross (1963 b : 601-667); Bron, et al. (1980 : 244-252)
ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่สังเกตตัวแบบก้าวร้าว โดยเฉพาะตัวแบบที่ได้รับแรงเสริมจะมี
พฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่สังเกตตัวแบบไม่ก้าวร้าว

2.2 สิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การต่อสู้ การทำร้ายร่างกาย การถูกละเมิดหรือการถอดถอนแรงเสริม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความข้องคับใจหรือความโกรธซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงพฤติกรรมก้าวร้าว ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 แสดงการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว และพฤติกรรมต่าง ๆ จากสิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ (Bandura อ้างจาก Ribes-Inesta and Bandura 1976 : 203-227)

2.3 สิ่งจูงใจ ส่วนใหญ่พฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคลเกิดจากการคาดหวังผลทางบวก ฉะนั้นตัวกระตุ้นคือแรงเสริมที่บุคคลคาดหวังมากกว่าการกระทำที่คนอื่นเจ็บปวด

2.4 การควบคุมด้วยการสอน ในกระบวนการสังคมประกิต หรือการอบรมเลี้ยงดูนั้นบุคคลจะถูกฝึกให้เชื่อฟังกฎและระเบียบต่าง ๆ ผู้ฝึกจะให้รางวัลแก่การเชื่อฟังและลงโทษแก่การไม่เชื่อฟัง วิธีการลงโทษที่รุนแรงย่อมทำให้บุคคลเกิดความก้าวร้าวได้ เพราะทำให้บุคคลข้องคับใจ และเห็นตัวแบบที่ก้าวร้าวด้วย Power and Green (1972 : 175-183) พบว่าการเห็นคนอื่นลงโทษจะทำให้บุคคลเพิ่มความก้าวร้าว

2.5 การควบคุมด้วยสิ่งที่เป็นมายา มายาเป็นสิ่งเร้าภายนอกที่เกิดจากความเชื่อที่ผิด บางครั้งความเชื่อที่ผิดทำให้บุคคลก้าวร้าวได้

3. สิ่งที่ทำให้ความก้าวร้าวคงอยู่ ไคแก่แรงเสริม Bandura (1976 : 219)

ไคแบ่งแรงเสริมออกเป็น 3 ชนิดคือ 1) แรงเสริมภายนอก เมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับแรงเสริมพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นจะคงอยู่ (Green and Stonner, 1971 : 16) 2) แรงเสริมที่ไคจากการสังเกต บุคคลจะสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวของตัวแบบที่ได้รับรางวัลมากกว่าตัวแบบที่ไม่ได้รับรางวัล ฉะนั้นตัวแบบก้าวร้าวที่ได้รับรางวัลจะเป็นตัวแบบที่มีประสิทธิภาพ แรงเสริมที่ไคจากการสังเกตจะทำหน้าที่ให้ข้อมูล และแรงจูงใจให้บุคคลแสดงความก้าวร้าว 3) แรงเสริมที่เกิดจากตนเอง ไคแก่ การลดค่าหรือศักดิ์ศรีของผู้อื่น เช่น การพุดนินทา หรือตำหนิผู้อื่นจะทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่ามากขึ้น รู้สึกพึงพอใจและระบายความข้องกับใจไค

แม้ว่า Bandura (1977) จะให้ความสำคัญของสังคมภายนอกที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว เขาก็มีไคละเลยความสำคัญที่อยู่ในตัวบุคคลคือกระบวนการทางปัญญา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม กล่าวคือเมื่อเด็กเห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ รวมทั้งพฤติกรรมก้าวร้าว เด็กจะใช้กระบวนการ 4 อย่างคือ ใส่ใจ จำ กระทำ และได้รับแรงเสริม กระบวนการทั้งสี่นี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการสังคมประภิต (Crain, 1980 : 226) คือทำให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากการขัดเกลาทางสังคมโดยใช้กระบวนการทั้งสี่นี้ ถ้ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ดีถือว่าเป็นกระบวนการสังคมประภิตที่ไม่เหมาะสมจะทำให้เกิดความข้องกับใจ และทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวไค ดังนั้นไคกล่าวถึงใน "สมมติฐานความข้องกับใจ-ความก้าวร้าว" ต่อไปนี้

4. สมมติฐานความข้องกับใจ-ความก้าวร้าว (Frustration - Aggression)

ผู้ที่เสนอแนวคิดนี้คือ Dollard, Doob, Miller, Mowrer and Sears (1939 : 1) นักจิตวิทยากลุ่มนี้เชื่อว่า "ความข้องกับใจ" ไคให้เกิดแรงขับที่นำไปสู่ความก้าวร้าว บางรูปแบบและบางระดับเสมอ และความก้าวร้าวดังกล่าวเกิดจากความข้องกับใจเสมอ ความข้องกับใจ หมายถึง สภาพการณ์ที่ขัดขวางมิให้บุคคลไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ เช่น บุคคลจะไปดูหนังแต่แม่ห้ามมิให้ไป ภาพการณ์เช่นนี้จะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คือดิ่ง ชัดขึ้น และมีปฏิกิริยาเชิงนิเสธอื่น ๆ

ได้มีการตรวจสอบเชิงประจักษ์ข้อสมมติฐานของ Dollard, et al. (1939 : 1) โดย Davitz (1952 : 309-315) ทำการทดลองให้เด็กกลุ่มหนึ่งเล่นอย่างสร้างสรรค์ และเด็กอีกกลุ่มเล่นแข่งขันอย่างก้าวร้าว ต่อมาให้เด็กทั้งสองกลุ่มเกิดความข้องกับใจ ก่อนที่จะทำให้เด็กทั้งสองกลุ่มเล่นอย่างอิสระ ผลปรากฏว่าเมื่อปล่อยให้เด็กทั้งสองกลุ่มเล่นอย่างอิสระในเวลาต่อมา กลุ่มแรกจะเพิ่มการเล่นอย่างสร้างสรรค์ กลุ่มหลังจะเพิ่มการเล่นที่รุนแรงกว่าเดิม

แสดงให้เห็นว่าเด็กกลุ่มหลังก้าวร้าวเพิ่มขึ้นเพราะมีประสบการณ์การเล่นที่รุนแรงมาก่อน ผลการตรวจสอบข้อมูลเชิงประจักษ์นี้สอดคล้องกับผลการทดลองของ Bandura, Ross and Ross (1963 : 3-11) ที่พบว่าเด็กจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เพราะมีประสบการณ์ที่ก้าวร้าวมาก่อน ฉะนั้นสมมติฐานความข้องกับใจ-ความก้าวร้าว จะอธิบายความก้าวร้าวได้อย่างสมบูรณ์ต้องพิจารณาสิ่งที่เกิดก่อนความข้องกับใจ ซึ่งหมายถึง สิ่งเร้าภายนอกตัวบุคคล นอกจากนี้ Berkowitz (1962 : 35) ยังได้เสริมแนวความคิดของ Dollard, et al. ว่า 1) การโต้ตอบทางอารมณ์ (ความโกรธ) เป็นผลมาจากความข้องกับใจ ความโกรธเป็นความพร้อมที่จะแสดงความก้าวร้าว 2) แม้จะมีความพร้อม ความก้าวร้าวจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีสิ่งเร้าเป็นเครื่องชี้แนะที่เหมาะสม 3) ต้องนำเอาภาวะคุกคามที่เป็นสิ่งเร้าภายนอกมาพิจารณาคด้วย นอกจากนี้ Berkowitz (1983 : 1135-1144) ยังศึกษาและยืนยันจากผลงานวิจัยของเขาว่าความข้องกับใจเกิดจากสิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ (aversive occurrence) ด้วย เช่นการลงโทษ เป็นต้น

จากสมมติฐานความข้องกับใจ-ความก้าวร้าวนี้บ่งบอกได้ว่าความข้องกับใจมิได้ทำให้เกิดความก้าวร้าวโดยตรง แต่ความข้องกับใจนั้นเกิดจากประสบการณ์ภายนอก ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้จากสังคม มีหลักฐานยืนยันจากผลงานวิจัยและทฤษฎีว่าความก้าวร้าวเกิดจากการเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมซึ่งกล่าวมาแล้ว

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว ทำให้ทราบว่า มีปัจจัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว งานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะปัจจัยที่ได้จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม สมมติฐานความข้องกับใจ-ความก้าวร้าว

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมประภิต การอบรมเลี้ยงดู ตัวแปรชีวสังคม ตลอดจนลักษณะภูมิหลังของครอบครัว และผลจากการศึกษาน้ำที่ผู้วิจัยศึกษาเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนวัดปทุมวนาราม โรงเรียนพุทธจักรวิทยา โรงเรียนศรีวิกรม์ เกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว โดยเสนอผลการวิจัยดังต่อไปนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมก้าวร้าว การอบรมเลี้ยงดูที่นำมาศึกษานั้นได้คัดเลือกเฉพาะที่มีหลักฐานทางทฤษฎี ผลงานวิจัย ว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว การอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวได้แก่

การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ควบคุมให้เด็กเชื่อฟังและทำตามกฎเกณฑ์ ความต้องการของพ่อแม่ บางทีกฎเกณฑ์สูงเกินกว่าที่เด็กจะทำตามได้ ผลที่เกิดขึ้นคือ เด็กจะเป็นคนคือคิง ชักขึ้น ต่อต้าน และทำตรงกันข้ามกับที่สั่ง (Coville, Costello and Fabial, 1960 : 69) มีหลักฐานยืนยันจาก Becker (1964 : 500) ว่าพฤติกรรมก้าวร้าวมีสังคมสัมพันธ์กับการใช้อำนาจควบคุมในระดับสูง เพราะพ่อแม่ประเภทนี้ให้ความอบอุ่นในระดับต่ำ ให้เหตุผลน้อย การใช้อำนาจควบคุมของพ่อแม่เป็นไปตามความต้องการของตนเองจึงทำให้ขัดแย้งกับเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูกจึงเป็นไปในลักษณะที่ขัดแย้ง และสิ่งที่ทำให้เด็กเกิดความข้องใจโกรธ คือพ่อแม่ประเภทนี้จะไม่ยอมให้เด็กแสดงอารมณ์ไม่ว่าทางบวกหรือทางลบ นอกจากนี้พ่อแม่จะเลี้ยงดูเด็กให้มีลักษณะคล้ายพ่อแม่ (adult-like fashion) เด็กไม่อาจจะทำสิ่งต่าง ๆ ให้เหมือนกับพ่อแม่ และเท่ากับพ่อแม่ได้ และที่สำคัญเด็กไม่ต้องการทำเช่นนั้น (Brody 1965 : 317-323) เพราะเด็กรู้ว่าพ่อแม่ไม่มีเหตุผล เมื่อเด็กไม่ทำ หรือทำไม่ได้ก็จะถูกลงโทษ ส่อให้เห็นว่าพ่อแม่มีเจตนาร้ายต่อเด็ก (Weiner and Elkind, 1980 : 178-185) บางครั้งพ่อแม่ประเภทนี้จะให้เด็กรับผิดชอบงานมากเกินไป เด็กไม่มีสิทธิ์ที่จะปฏิเสธ หรือต่อรองใด ๆ ทั้งสิ้น จึงเห็นได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้เป็นการขัดขวางพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น เพราะเด็กไม่มี

โอกาสพัฒนาไปตามธรรมชาติ ไม่มีอิสระ ไม่เป็นตัวของตัวเอง การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุมนอกจากจะไม่สนองความต้องการพื้นฐานของเด็กแล้ว ยังขาดการให้แรงเสริมชั้นสองที่เหมาะสมอีกด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จึงเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้

การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันเป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ห้ามมิให้เด็กทำในสิ่งที่เขาต้องการทำ (Maccoby 1980 : 383) เช่น อย่าทำเสียงดัง อย่าทำให้เสื้อผ้าสกปรก เป็นต้น แต่จะให้เด็กทำตามกฎเกณฑ์ระเบียบ ประเพณี และมาตรฐานทางสังคมอย่างเคร่งครัด และไม่ยอมจำนนต่อการเรียกร้องของเด็ก บางทีพ่อแม่จะเน้นในเรื่องศีลธรรมจรรยา ทอยกวดขันมิให้เด็กกระทำนอกกรอบนอกทาง เวลาเด็กทำผิดก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง การอบรมเลี้ยงดูเช่นนี้ย่อมกระตุ้นให้เด็กเกิดความขงคับใจ เพราะไม่อาจทำตามความต้องการของตนเอง ดังนั้นการใช้กฎระเบียบที่เคร่งครัดย่อมทำให้เด็กขัดขืน ต่อต้านกฎที่ยอมรับไม่ได้ บางครั้งก็ทำตรงกันข้ามกับกฎระเบียบ นักจิตวิทยาบางท่านชี้ให้เห็นว่าพ่อแม่ที่เข้มงวด ไม่ยืดหยุ่น พยายามบังคับและเร่งพัฒนาการของเด็กแม่จะได้รับการบอกเล่าว่า การฝึกขับถ่ายในระยะต้น ๆ เป็นสิ่งที่ไม่ดี พ่อแม่ประเภทนี้อาจจะเลื่อนเวลาการฝึกออกไป แต่ก็ยังเร่งรัดพฤติกรรมอื่นแทน การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กได้

พ่อแม่ที่เคร่งครัดในระเบียบวินัยยอมไม่คำนึงถึงความพึงพอใจของเด็ก พ่อแม่ประเภทนี้มักจะมีเจตนาร้ายต่อเด็ก ซึ่ง Kegan and Moss (1962 : 207) รายงานว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันมีความสัมพันธ์กับเจตนาร้ายเท่ากับ .54 เมื่อเด็กไม่ทำตามกฎเกณฑ์จึงถูกลงโทษ การฝึกวินัยเช่นนี้ย่อมทำให้เด็กวิตกกังวลเมื่อทำตามกฎเกณฑ์ไม่ได้ และจะโกรธแค้นเมื่อถูกลงโทษ ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันจึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับสูง

การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกาย การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้มีเจตนาร้ายแฝงอยู่ด้วยเพราะการลงโทษเป็นการให้สิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ พ่อแม่ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการลงโทษทางกายในการฝึกวินัย และควบคุมความก้าวร้าว Feshbach (1970 : 200-368)

สรุปจากผลการวิจัยหลายชิ้นพบว่า การลงโทษทางกายทำให้เด็กเกิดความโกรธมากกว่า การลงโทษทางจิต นอกจากนี้ Becker (1964 : 177) ถือว่าการลงโทษทางกาย เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความก้าวร้าว จากแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า การลงโทษทางกายของพ่อแม่เป็นการแสดงแบบพฤติกรรมก้าวร้าวแก่เด็ก เด็กก็จะเลียนแบบ พฤติกรรมก้าวร้าวในเวลาต่อมา เช่นเดียวกับที่ Sears, Maccoby and Levin (1957 : 266) กล่าวว่า "เมื่อพ่อแม่ลงโทษทางกาย เขาได้แสดงตัวอย่างของพฤติกรรม ก้าวร้าวทุกครั้งที่พ่อแม่ไม่ยอมให้เด็กก้าวร้าว เด็กจึงเลียนแบบพ่อแม่...." ดังนั้น การแสดง (แบบ) เท่ากับ "การสอน" แต่เป็นการสอนทางอ้อมที่มีประสิทธิภาพมาก นอกจากการลงโทษทางกายจะเป็นการแสดงแบบพฤติกรรมก้าวร้าวแล้ว การลงโทษด้วยตัวของมันเองทำให้เกิดความขงกัใจ ความโกรธที่นำไปสู่ความก้าวร้าวได้เช่นกัน

การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยุ่งเกี่ยวกับเด็ก และให้การปกป้องคุ้มครองมากเกินไป ทำให้เด็กมีความอดทนต่อความขงกัใจต่ำ สูญเสีย ความมั่นใจ ไวต่อความรู้สึกจากคำวิจารณ์ (Kuppuswary, 1974 : 205) ถ้าสังเกตจากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของ Schaefer (1959 : 173) จะเห็นว่าการอบรมเลี้ยงดู แบบให้ความคุ้มครองมีมิติ "ควบคุม" และ "รัก" รวมอยู่ด้วยกัน ฉะนั้นพ่อแม่จะแสดงความรัก ความห่วงใยมากในขณะที่เด็กก็ควบคุมให้เด็กอยู่ในสายตาของตนตลอดเวลา จะไม่ยอมให้ ทำอะไรด้วยตนเอง ไม่ยอมให้ไปไหนตามลำพัง เพราะเกรงว่าจะได้รับอันตราย การอบรม เลี้ยงดูจึงเป็นไปในลักษณะ "ยุ่งก็ไม่ให้โตโตก็ไม่ให้คอม" พ่อแม่ประเภทนี้จะแสดงความ เป็นเจ้าของเด็กในระดับสูง การปกป้องคุ้มครองทำให้เด็กไม่มีโอกาสที่จะเผชิญปัญหา ในชีวิตจริงได้ ถ้าจะพิจารณาตามรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของ Becker (1964 : 375) จะเห็นได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้มีมิติของ "อารมณ์" เข้ามามีเกี่ยวข้องกับพ่อแม่ประเภทนี้ จึงมีความวิตกกังวล ขาดเหตุผลในการเลี้ยงดู การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จึงเป็นตัวกระตุ้น ให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ดวงเดือน หันธุมานวีน และเพ็ญแข ประจันปัจจุบัน (2524 : 27) กล่าวว่าความรักสนับสนุน ให้เหตุผล และลงโทษทางจิต นั้นอาจ

รวมเรียกได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ซึ่ง Hoffman (1970 cited in Mussen, 1970 : 286) พบว่าการฝึกวินัยโดยให้เหตุผล ทำให้เด็กมีวินัยสูงกว่าการฝึกวินัยโดยใช้อำนาจ และยับยั้งความรัก นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ให้เสรีภาพแก่เด็ก ให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ให้เด็กมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบกิจการต่าง ๆ ภายในบ้าน แสดงความเห็นชอบเรื่องต่าง ๆ ร่วมกับคนในบ้าน แสดงให้เห็นถึงการยอมรับเด็ก ซึ่ง Radke (1964 : 396) พบว่าเด็กที่พ่อแม่ยอมรับมีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง มีความร่วมมือ และได้รับการยอมรับจากเพื่อน และมีพฤติกรรมทางบวกอื่น ๆ มีผลงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ (ดูผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบที่ทำให้เด็กมีวินัยในตนเองสูง ปรับตัวได้ดีไม่มีพฤติกรรมก้าวร้าว ถ้าจะพิจารณาว่าคนที่มีความก้าวร้าวเป็นคนขาดวินัย ขาดการควบคุมตนเอง ปรับตัวไม่ได้ก็น่าที่จะคาดหวังว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวในทางลบ

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยอมให้เด็กแสดงอารมณ์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้โดยไม่มีการควบคุม พ่อแม่ประเภทนี้ไม่มีกฎเกณฑ์และผลในการปฏิบัติที่ชัดเจน ถ้ามีกฎเกณฑ์ก็เป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่คงเส้นคงวา หย่อนยาน เรียกร้องให้เด็กเชื่อฟังน้อย แต่พ่อแม่มีความปรารถนาให้เด็กแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น Sears, et al. (1957 : 259) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้มีความสัมพันธ์ทางลบกับความเข้มงวดกวดขันและการลงโทษ แสดงว่าพ่อแม่ไม่ห้ามปรามหรือลงโทษเมื่อเด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว แต่กลับกระตุ้นให้เด็กแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น พฤติกรรมก้าวร้าวจึงเพิ่มขึ้น นอกจากนี้พ่อแม่จะยอมจำนนต่อเด็ก การที่พ่อแม่ยอมจำนนต่อเด็กในทุกวัฒนธรรม เพราะพ่อแม่เข้าใจว่าเด็กต้องการความรัก ความอบอุ่นเป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ พ่อแม่จึงปล่อยให้เด็กพัฒนาไปตามธรรมชาติด้วยความรัก แต่ความรักอย่างเดียวไม่เพียงพอในการพัฒนา ดังที่ วินเชนบูญประกอบ (2522 : 83) กล่าวว่า

ถ้าจะพิจารณาดูเหตุผลแล้วเด็กต้องการทั้งสองอย่าง คือเขาต้องการเป็นตัวของตัวเอง เพื่อพัฒนาเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง... ขณะเดียวกันเขาก็ต้องการขอบเขตเพื่อกลมกลืน เขาให้คำปรึกษาให้ถูกทาง และเหมาะสม ฉะนั้นการตามใจมากเกินไป...จะเป็นผลเสียต่อเด็ก...

จะเห็นได้ว่าการให้อิสระแก่เด็กนั้นต้องมีขอบเขตที่เหมาะสม มิฉะนั้นแล้ว เด็กเหล่านี้จะเรียกร้องเอาตามใจปรารถนา เมื่อไม่ได้ดังที่ปรารถนาก็แสดงพฤติกรรมรุนแรงออกมา เช่น ตีตัก ก้าวร้าว แสดงความเป็นศัตรูกับผู้อื่น (Symonds, 1939 : 120) ไม่รู้จักยับยั้งพฤติกรรม การรักตามใจจึงเป็นตัวกระตุ้น และตัวเสริมแรงให้พฤติกรรมก้าวร้าว เกิดขึ้นได้สะดวกและง่ายขึ้น

การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีหลักฐานจากงานวิจัยเป็นจำนวนมาก ที่ยืนยันว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับสูง เพราะการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้พ่อแม่ไม่เอาใจใส่ ปล่อยให้เด็กอยู่คนเดียวและทำสิ่งต่าง ๆ โดยไม่ให้ความช่วยเหลือแนะนำจนทำให้เด็กรู้สึกว่าเขาเองได้รับความเกลียดชังจากพ่อแม่ ซึ่ง Symonds (1939 : 58-60) ให้ความหมายว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย นั้นเป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ไม่ยอมรับเด็ก ไม่ให้ความรัก ความสนใจ ไม่ให้ความช่วยเหลือ หรือสนับสนุนไม่ว่าเรื่องใด ๆ วิจารณ์ คำหยาบ เปรียบเทียบกับผู้อื่น ให้งานหนัก ถ้าพ่อแม่ไม่พอใจก็จะลงโทษอย่างรุนแรง จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่าพ่อแม่มีเจตนาร้ายต่อเด็ก การทอดทิ้งทั้งทางกายและทางจิตจะทำให้เด็กขาดที่พึ่ง เด็กไม่อาจจะช่วยเหลือตนเองได้ เหมือนผู้ใหญ่ (Coville, et al. 1960 : 60-61) ถ้าเป็นการทอดทิ้งโดยเจตนา คือไม่ยอมรับเด็กตั้งแต่เกิด ทอดทิ้งในระยะเวลานาน แสดงความโหดร้ายต่อเด็ก นอกจากจะทำให้เด็กปรับตัวไม่ได้แล้ว ยังทำให้เด็กขาดการควบคุมตนเอง ข้องกับใจ โกรธแค้นและจะแก้แค้นโดยการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวผิดสังคม ในที่สุดจะกลายเป็น ยูวอาชญากร ถ้าเป็นการทอดทิ้งโดยไม่เจตนา เช่น พ่อแม่ต้องไปทำงานในที่ไกล ๆ จนไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลเด็ก จะทำให้เด็กกลายเป็นคนตีตัก ชักขึ้น ต่อต้าน ต่อสู้ตั้งแต่ระดับต่ำจนถึงระดับสูง อีกประการหนึ่งการไม่ได้รับการเอาใจใส่จากพ่อแม่จะทำให้เด็กเรียกร้องความสนใจจากพ่อแม่โดยการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวในรูปแบบต่าง ๆ หรือ อีกนัยหนึ่งเด็กที่ไม่ได้รับการติดต่อกับพ่อแม่จะขาดโอกาสในการได้รับแรงเสริมจึงแสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้รับแรงเสริมเมื่อยังไม่ได้รับแรงเสริมอีกก็ยอมชกตัวเองใจ โกรธแค้น ประกอบกับการไม่ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือในการแก้ปัญหา ทำให้เด็กมีปฏิกิริยาโต้ตอบ

ที่รุนแรงต่อความโกรธแค้น ถ้าโต้ตอบไม่ได้โดยตรงก็จะแสดงออกทางอ้อม เช่น คี๋อง
ไม่เชื่อฟัง และทำลายของให้เสียหายเพื่อเป็นการระบายความโกรธ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า
การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีผลต่อพฤติกรรมเป็นอย่างยิ่ง

โตมึนกีวิจัยทำการศึกษาพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม
ก้าวร้าว ทั้งที่ศึกษาจากคำรายงานของตัวเด็ก พ่อแม่ และครู ตลอดจนศึกษาจากการสังเกต
ในสภาพการณ์จริงและสภาพการณ์ทดลอง ผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวได้แก่ ผลการศึกษาของ
Sears, et al. (1957 : 24-187) ซึ่งศึกษาจากคำรายงานของพ่อแม่ของเด็กที่มี
ฐานะทางสังคมระดับกลางและต่ำจำนวน 379 คน ผลจากการสัมภาษณ์แม่ของเด็กพบว่า
เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากพ่อแม่รักตามใจ และลงโทษในระดับสูง

ผลการวิจัยของ Sears, et al. (1957 : 24-157) มีความสอดคล้องกับ
ผลการวิจัยของ Bandura and Walters (1959 : 6-131) ในเรื่องผลของการลงโทษ
และการรักตามใจ กล่าวคือ Bandura and Walters ศึกษาเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดู
กับพฤติกรรมก้าวร้าวผิดสังคมของเด็กสองกลุ่ม คือกลุ่มวัยรุ่นอายุ 14-17 ปี ที่มีพฤติกรรม
ก้าวร้าวผิดสังคมกับวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมปกติจากพ่อแม่ที่มีฐานะทางสังคมระดับกลาง จากการ
สัมภาษณ์พ่อแม่และเด็กแยกกัน พบว่าเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวผิดสังคมได้รับการอบรมเลี้ยงดู
แบบปล่อยปละละเลยและลงโทษให้เจ็บกาย รักตามใจ ซึ่งหมายถึงการใช้ระเบียบไม่คงเส้นคงวา
และพ่อแม่มีท่าทีสับสน จึงทำให้เด็กก้าวร้าวผิดสังคมมากขึ้น

ข้อค้นพบในส่วนที่เกี่ยวกับการลงโทษกับพฤติกรรมก้าวร้าวของ Sears, et al.
(1957 : 24-187) และของ Bandura and Walters, (1959 : 6-131)
มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Eron, Walders, Toigo and Lefkowitz
(1963 : 384-867) ที่ทำการศึกษาเด็กเกรด 3 จากหลายระดับชั้นทางสังคม จำนวน
451 คน โดยวิธีการให้เพื่อนประเมินพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็ก สัมภาษณ์พ่อแม่เกี่ยวกับ
การลงโทษที่บ้าน พบว่าการลงโทษสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับสูงไม่ว่าเด็กจะอยู่
ในสถานะทางสังคมระดับใด ต่อมา Eron, et al. (1982 : 198-211) ทำการศึกษา

ระยะยาวถึงอิทธิพลของการเลียนแบบและการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมก้าวร้าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูนั้นพบว่า การที่พ่อแม่ลงโทษทางกาย ปล่อยปละละเลย และแสดงความไม่พอใจต่อความสำเร็จของเด็กจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และรักตามใจกับพฤติกรรมก้าวร้าวของผู้วิจัยที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Glueck and Glueck (1964 : 126-130) ในส่วนที่เป็นคำรายงานของเด็กพบว่า เด็กกระทำผิดที่เป็นผู้ชายรู้สึกว่าคุณมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่แน่นแฟ้นกว่ากลุ่มเด็กผู้ชายที่ไม่กระทำผิด ขณะเดียวกันเด็กเหล่านี้รายงานว่า พ่อแม่เห็นแก่ตัว มีอคติ ปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง ในสภาพที่เป็นจริง เด็กเหล่านี้ถูกทอดทิ้งมาแต่กำเนิด นอกจากนี้เด็กยังรายงานว่าพ่อแม่ใช้ระเบียบไม่คงเส้นคงวา ระเบียบหย่อนยานอันเป็นลักษณะหนึ่งของการรักตามใจ บางครั้งก็ให้ความคุ้มครองมากเกินไป

สำหรับ Symonds (1939 : 54-140) นั้นทำการศึกษาเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูแบบขอมรับ-ทอดทิ้ง และแบบขอมจ้านน-ใช้อำนาจควบคุมกับพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กตั้งแต่ยังเล็กจนถึงระดับมัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัย ข้อมูลทั้งหมดได้จากการสอบถามและการรายงานของนักจิตวิทยา ผู้ให้คำปรึกษา ครูในโรงเรียน และในสถานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ผลจากการศึกษาพบว่าเด็กที่ได้รับการยอมรับจากพ่อแม่จะปรับตัวได้ดีกว่าเด็กที่พ่อแม่ปล่อยปละละเลย หรือทอดทิ้ง ส่วนเด็กที่พ่อแม่ทอดทิ้งนั้นจะมีอารมณ์ไม่มั่นคง สุขสัน อยู่ไม่นิ่ง มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดและก้าวร้าวในระดับสูง เช่นเดียวกับเด็กที่พ่อแม่ขอมจ้านน รักตามใจ จะคือถึง ไม่รับผิดชอบ ก่อวุ่นขึ้นเรียน และก้าวร้าวในระดับสูงเช่นกัน

จากผลงานวิจัยที่ได้จากคำรายงานดังกล่าวให้ผลสอดคล้องกันว่า พ่อแม่ที่ลงโทษทางกาย รักตามใจ ให้ความคุ้มครอง ปล่อยปละละเลย นั้นจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว

ในเรื่องของการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุมที่ Symonds พบว่าไม่มีผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าว นั้น Cohn (1955 : 222-225) ศึกษาจากคำรายงานของนักศึกษาจากสมาคมวิทยาลัย พบว่านักศึกษาจะก้าวร้าวสูงเมื่ออยู่ในสถานการณ์การใช้อำนาจควบคุม

คือในสถานการณ์ที่ถูกระเบียบสร้างขึ้นตามอำเภอใจในสถานการณ์ที่เป็นจริงมากกว่า สถานการณ์ที่เป็นอุดมคติ และจะก้าวร้าวมากขึ้นเมื่ออยู่ในสถานการณ์ต่อหน้าเพื่อน เช่นเดียวกับ Radke (1946 cited in Dubin and Dubin, 1963 : 885-898) พบว่าการที่พ่อแม่ใช้อำนาจควบคุมจะทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมรุนแรงโดยกระตือรือร้นให้ แผลงฤทธิ์ คือดิ่ง ไม่เชื่อฟังและไม่สนใจคำสั่ง นอกจากนี้ Dubin and Dubin (1963 : 880-906) ยังได้สรุปผลการวิจัยอีก 25 เรื่องว่า ความขัดแย้งระหว่างเด็กกับพ่อแม่ที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมชกขึ้นคือดิ่งนั้นเกิดจากการใช้อำนาจควบคุมของพ่อแม่

นอกเหนือจากคำรายงานของกลุ่มตัวอย่างแล้ว การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นยังได้จากการสังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-เด็ก ทั้งในสถานการณ์จริงและสถานการณ์ทดลอง ดังเช่นผลการวิจัยของ McCord, McCord and Howard (1961 : 70-93) ซึ่งใช้เวลาประมาณ 5 ปี ศึกษาเด็กในครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมระดับต่ำ กลุ่มตัวอย่างถูกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะของพฤติกรรม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น ต่อสู้อย่างรุนแรง โต้ตอบกรู้อย่างรุนแรง ชูกรรโชก ทำลายสิ่งของในค่ายพักแรม พฤติกรรมดังกล่าวเป็นรูปแบบของความขงขี้ใจ กลุ่มที่ 2 เป็นพวกที่กล้าแสดงออก (assertive) บางครั้งจะต่อสู้ รังแกเด็กเล็กอื่น เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เมื่อเผชิญความขงขี้ใจจะโต้ตอบต่อความขงขี้ใจ ในลักษณะที่เป็นจริง กลุ่มที่ 3 เป็นเด็กไม่ก้าวร้าว McCord, et al. ได้สังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก พบว่าการลงโทษ การขู่เข็ญ การทอดทิ้ง ความเข้มงวดกวดขัน และการใช้อำนาจควบคุมจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว

สำหรับการศึกษารอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ กับพฤติกรรมก้าวร้าวในประเทศไทย นั้นมีไม่มากนัก เท่าที่ศึกษาพบก็มีงานวิจัยเชิงทดลองของประพันธ์ สุทธาวาส (2519 : 38) ที่ศึกษารอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบทอดทิ้งและแบบให้ความคุ้มครองกับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักศึกษารุ่นจำนวน 60 คน โดยให้นักศึกษาแยกบัตรออกเป็นชุด ๆ ละ 5 บัตร ไม่ให้รูปในบัตรซ้ำกัน ให้ผู้สมัครตรวจสอบและวิจารณ์ผลงาน ต่อจากนั้นให้ผู้สมัครเรียนรู้ และจำคำที่ไร้ความหมายคู่กับตัวเลขที่กำหนดไว้ ถ้าผู้สมัครทำผิดจะถูกนักศึกษาลงโทษ

กวดการคปุมไฟฟ้าที่มีความรุนแรง 3-30 โวลท์ให้ชอตผู้สมรู้ที่เคยค้าหนีและวิจารณ์ผลงาานของเขา จากการทดลองพบว่านักศึกษาที่ไ้รับการอบรมเลียงดูแบบให้ความคุ้มครองและแบบทอติงมีความก้าวร้าวมากกว่านักศึกษาที่ไ้รับการอบรมเลียงดูแบบประชาธิปไตย ผลการวิจัยนี้คล้ายกับผลการวิจัยของ เสถียร ศรีรัตน (2522 : 59) ซึ่งทำการศึกษาเปรียบเทียบความก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่านักเรียนที่ไ้รับการเลียงดูแบบเข้มงวดกวาดขัน และปล่อยปลละละเลยมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่านักเรียนที่ไ้รับการอบรมเลียงดูแบบประชาธิปไตย นอกจากการศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวที่เกิดจากการอบรมเลียงดูแล้วยังมีการศึกษาค้นบุคลิกภาพที่เกิดจากการอบรมเลียงดูนั้น เกื้อกุล ทาสีทธิ (2513 : 150-153) ศึกษากลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นไทยอายุ 16-18 ปี ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน พบว่าการอบรมเลียงดูแบบเข้มงวดกวาดขัน การฝีกอกไ้ร้อไ้ค้มีผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว ชอบฝ่าฝืนกฎระเบียบ นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยที่พบว่า การอบรมเลียงดูแบบประชาธิปไตยทำให้เด็กปรับตัวไ้ค้ดีกว่าการอบรมเลียงดูแบบเข้มงวดกวาดขันและปล่อยปลละละเลย (สมาน ก้าเน็ค 2520 : 36)

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกระทำผิดของเด็กวัยรุ่น และพฤติกรรมอาชญากรรมในวัยผู้ใหญ่ไ้กับการอบรมเลียงดูนั้นมีผู้ศึกษาค้นคว้ากันมาก เช่น ศิริพร หลิมศิริวงศ์ (2511 : 209) พบว่าเด็กผู้ชายที่กระทำผิดรายงานว่าตนไ้รับการอบรมเลียงดูแบบทอติงและไ้ได้รับความชิงชังมาตั้งแต่เด็ก ส่วนเด็กผู้หญิงรายงานว่าไ้รับการอบรมเลียงดูแบบรักตามใจมาตั้งแต่เกิด ปัจจุบันไ้รับการอบรมเลียงดูแบบเข้มงวดกวาดขัน นอกจากนี้พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ (2519 : 73-74) พบว่าเด็กที่กระทำผิดอายุ 12-15 ปี ไ้รับการอบรมเลียงดูแบบรักสนับสนุนน้อย รู้สึกห่างเหินกับพ่อแม่ ไ้รับการลงโทษในลักษณะที่ไม่เหมาะสมมากกว่าเด็กปกติ

นอกจากการอบรมเลียงดูที่เป็นตัวแปรสำคัญของการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วเด็กในวัยรุ่นนั้นอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนมีผลต่อพฤติกรรมทางสังคม คือพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับสูง อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนจึงเป็นตัวแปรที่น่าศึกษาอีกตัวแปรหนึ่ง ดังจะไ้กล่าวถึงในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรนี้ต่อไป

อิทธิพลกลุ่มเพื่อนกับพฤติกรรมก้าวร้าว อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่มีต่อตัวเด็กมี 2 ลักษณะ คือ การแสดงแบบ และการให้แรงเสริม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมกล่าวไว้ชัดเจนว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากการสังเกตตัวแบบ ส่วนแรงเสริมนั้นจะช่วยกระตุ้นให้พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดงายขึ้นและคงอยู่ได้นาน นอกจากนี้ยังมีหลักฐานสนับสนุนและยืนยันว่าการแสดงแบบจะก่อให้เกิดการเลียนแบบในเวลาต่อมา

โดยปกติเด็กวัยรุ่นจะเป็นสมาชิกของโลกสองโลก คือโลกของผู้ใหญ่ และโลกของเด็ก ในที่นี้คือกลุ่มเพื่อน เด็กวัยรุ่นนี้ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนมากเพราะเด็กเริ่มมีอิสระจากผู้ใหญ่ และเริ่มใช้ชีวิตอยู่ในกลุ่มมากขึ้น กลุ่มเพื่อนจะเป็นวัฒนธรรมย่อยที่จะสอนให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมาย เด็กวัยรุ่นนี้ช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น ต้องการเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นจึงต้องการอิสระมากขึ้น ประกอบกับระดับสติปัญญาที่พัฒนาถึงระดับที่จะเข้าใจว่าการปฏิบัติตนของพ่อแม่ถูกต้อง สมเหตุสมผลหรือไม่ และเริ่มเรียนรู้ว่าพ่อแม่ใช้อำนาจบังคับให้ทำสิ่งต่าง ๆ มากเกินไป เกรงครัตวินัยเกินควร ชาดการยอมรับหรือบางครั้งก็ทอดทิ้งให้เด็กแก้ปัญหาเอง การรับรู้เช่นนี้ทำให้เด็กขงคับใจ จึงหันไปหา กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนจะช่วยสนองความต้องการของเด็กได้ (Gordon 1975 : 179) เช่น 1) ใ้การยอมรับและความเป็นเจ้าของ 2) ให้ประสบการณ์ เช่น กลวิธีการแก้ปัญหา 3) ให้ข้อเท็จจริง (แม้จะเป็นสิ่งที่ผิด) ที่สมาชิกต้องการ 4) กลุ่มสามารถจัดหารางวัลสนองความต้องการได้ 5) สนองแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ได้ในขณะที่พ่อแม่บางคนไม่อาจจะให้ได้ 6) ทำให้เด็กหนีความกดดันจากบ้านได้ จึงเห็นได้ว่ากลุ่มเพื่อนสามารถสนองความต้องการชั้นสองได้ดีกว่าพ่อแม่ ฉะนั้นเด็กจึงมักจะทำตามค่านิยม มาตรฐานและพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อให้ได้รับการยอมรับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ กิจกรรมและรางวัลในกลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อเด็กมาก (Campbell, 1980 : 310-326) สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสังคมประกิตให้เด็กโดยไม่รู้ตัว ส่วนหนึ่งของกระบวนการสังคมประกิต ก็คือการแสดงแบบพฤติกรรมก้าวร้าวผืนสังคม เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าวรวมทั้งการได้รับการยอมรับหรือแรงเสริมจากกลุ่มเมื่อแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น จึงทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวซ้ำ ๆ จนเป็นนิสัย จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวได้มีผู้วิจัยทำการศึกษาอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวดังนี้

ผลการวิจัยด้านการแสดงแบบ และการให้แรงเสริมของกลุ่มเพื่อนนั้น ผู้วิจัยขอเสนอรวมกันไป เพราะการแสดงแบบด้วยตัวของมันเอง ทำหน้าที่เป็นแรงเสริมด้วย (Bandura and Walters, 1963 : 4-5) การกล่าวถึงการแสดงแบบนี้จะกล่าวถึงในลักษณะของการเลียนแบบ เพราะการแสดงแบบทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวในตัวผู้สังเกตในเวลาต่อมา มีหลักฐานสนับสนุนว่าการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นจากการสังเกตพฤติกรรมผู้อื่น แม้ว่าผู้สังเกตจะมีได้แสดงพฤติกรรมตามตัวแบบในขณะที่สังเกต แต่เมื่อมีโอกาสก็จะแสดงพฤติกรรมนั้น (Bandura 1962a : 211-269) การเลียนแบบในที่นี้เป็นลักษณะของการคล้อยตามกลุ่ม (Conformity) หรือการทำตามกลุ่มเพื่อน (Hartup, 1970 : 405) ดังปรากฏจากผลวิจัยต่อไปนี้

Iscoe, William and Harvey (1964 : 451-460) ศึกษาเด็กอเมริกันและเด็กนิโกร อายุ 7, 9, 12 และ 15 ปี โดยแบ่งเด็กออกเป็น 4 กลุ่ม ตามอายุ ให้เด็กเหล่านี้อยู่ในสถานการณ์คนเดียว และในสถานการณ์กลุ่มเพื่อน ให้เด็กได้ตอบต่อแสงไฟที่แวบขึ้นในคอก ในสถานการณ์กลุ่มนั้นก่อนจะมีแสงไฟแวบขึ้น เด็กแต่ละคนจะไคยั้นเสียงที่เขาเชื่อว่าเป็นเสียงของเพื่อนอีก 3 คน ซึ่งเข้ามาในห้องพร้อมกับเขาแต่นั่งอยู่ในคอกอื่น สำหรับสถานการณ์กลุ่มมี 12 การทดลอง สิ่งสำคัญของการทดลองคือ การสร้างคำตอบที่ผิดให้เปลี่ยนไปจาก 1, 2 และ 3 คำตอบ จากคำตอบที่แท้จริงอีก 12 การทดลองมีคำตอบผิดกระจายอย่างสุ่มเพื่อดูผลการคล้อยตามกลุ่มของผู้รับการทดลอง ผลปรากฏว่าเด็กอเมริกันและนิโกรจะทำผิดตามเพื่อนที่เป็นตัวแบบเหมือน ๆ กัน เด็กผู้หญิงอเมริกันทำผิดตามเพื่อนสูงกว่าเด็กผู้ชาย และคล้อยตามการทำผิดสูงกว่าเด็กผู้หญิงนิโกร ที่สำคัญคือการคล้อยตามกลุ่มเพื่อนจะมีระดับสูงสุดเมื่อเด็กอายุ 9 ปี และ 12 ปี แต่จะลดลงเมื่ออายุ 15 ปี

ผลการวิจัยนี้ได้รับการยืนยันจากผลการวิจัยของ Iscoe, et al. (1963 : 963-978) ซึ่งใช้วิธีการเดียวกันกับเด็กระดับอายุเดียวกัน พบว่าการคล้อยตามตัวแบบในกลุ่มของเด็กผู้หญิงสูงสุดเมื่ออายุ 12 ปี ส่วนเด็กผู้ชายจะคล้อยตามกลุ่มเพื่อนเพิ่มตามอายุและคล้อยตามสูงสุดเมื่ออายุ 15 ปี

การทดลองที่แตกต่างกันออกไปก็เป็นการทดลองของ Bronfenbrenner (1970 : 179-189) ซึ่งทำการศึกษาอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนจากเด็กเกรด 5 ในไฮเวียร์สเซียที่อยู่ในโรงเรียนประจำและโรงเรียนไปกลับ เปรียบเทียบกับเด็กในอเมริกาที่มีลักษณะเดียวกัน ให้เด็กดังกล่าวโต้ตอบต่อสถานการณ์ขัดแย้ง 3 อย่าง คือ 1) สถานการณ์ธรรมชาติที่ไม่มีใครรู้เห็นการกระทำของเด็ก 2) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่ คือบอกเด็กว่าจะเสนอพฤติกรรมกระทำผิดของเขาให้พ่อแม่รู้ 3) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเพื่อน ก็จะเสนอพฤติกรรมกระทำผิดให้เพื่อนรู้เช่นกัน ตัวอย่างสถานการณ์ "ทำกระจกแตกแล้ววิ่งหนี" ผลจากการทดลองแสดงให้เห็นว่า เด็กในโรงเรียนไปกลับทั้งสองเชื้อชาติแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีตามแบบอย่างของเพื่อนมากกว่าเด็กในโรงเรียนประจำ เด็กหญิงแสดงพฤติกรรมคล้ายเพื่อนน้อยกว่าเด็กผู้ชาย ผลการวิจัยนี้สนับสนุนผลการวิจัยเรื่องก่อนของ Bronfenbrenner (1967 : 199-207) ซึ่งศึกษาอิทธิพลกลุ่มเพื่อนของเด็กอายุ 12 ปี พบว่าเด็กอายุ 12 ปีมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบในระดับสูง และเมื่อเขารู้ว่าเพื่อนล่วงรู้ถึงการกระทำผิดของเขา เด็กอเมริกันจะกระทำผิดมากขึ้น แต่เด็กรัสเซียจะกระทำผิมน้อยลง

จากผลงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเด็กอายุระหว่าง 12-15 ปี ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนในเรื่องกระทำผิดโดยเฉพาะพฤติกรรมก้าวร้าวผิดสังคมในระดับสูง

จากวิธีการของ Bronfenbrenner (1970 : 179-189) นั้น Bixentine, Decorte and Bixentine (1976 : 226-236) ได้นำมาศึกษาเด็กเกรด 3, 6, 8 และ 11 จำนวน 174 คน จากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมระดับกลางและต่ำ พบว่าเด็กเกรด 8 (13-14 ปี) แสดงพฤติกรรมผิดสังคมตามเพื่อนซึ่งเป็นตัวแบบในระดับสูง ส่วนเด็กเกรด 11 (16-17 ปี) แสดงพฤติกรรมดังกล่าวในระดับกลาง

การศึกษาในทำนองเดียวกันนี้คือ การศึกษาของ Berndt (1979 : 608-616) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมการคล้อยตามพฤติกรรมของตัวแบบของเด็กเกรด 3, 6, 9, 11 และ 12 รวมกันโดยแยกเป็นงานวิจัย 2 ชิ้นดังนี้

งานวิจัยชิ้นแรก Berndt ให้เด็กเกรด 3, 6, 9, 11 และ 12 ที่มาจากครอบครัวที่มีชั้นทางสังคมระดับกลางและต่ำโต้ตอบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ 3 สถานการณ์ คือ 1) สถานการณ์ก้าวร้าวผืนสังคม เช่น การขโมยของจากร้านขายของ 2) สถานการณ์ธรรมดา เช่น การเลือกร้านสำหรับรับประทานอาหาร 3) สถานการณ์ที่เป็นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ ในแต่ละสถานการณ์จะเป็นการทำตามเพื่อนที่ชักชวนให้ทำตาม ผลปรากฏว่า เด็กอายุ 12 ปี และ 15 ปี จะแสดงพฤติกรรมคล้อยตามเพื่อนในระดับสูง โดยเฉพาะพฤติกรรมก้าวร้าวผืนสังคมเด็กจะคล้อยตามเพื่อนสูง เสกเมื่ออายุประมาณ 15 ปี

งานวิจัยชิ้นที่สอง Berndt ต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการแสดงพฤติกรรมตามแบบอย่างพ่อแม่และเพื่อน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างใหม่ที่มีการศึกษาระดับเดิม อายุ 9-12 ปี วิธีการคล้ายกับการวิจัยครั้งแรก สำหรับข้อคำถามที่แสดงการคล้อยตามพ่อแม่เป็นการทำตามคำแนะนำ แต่การคล้อยตามเพื่อนนั้นคล้อยตามคำชักชวนให้ทำตามอย่างที่ เขาทำ ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งแรก คือเด็กอายุประมาณ 15 ปี แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวผืนสังคมเช่นเดียวกับเพื่อนในระดับสูงสุด แต่มีแนวโน้มที่จะลดลงในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย ผลการวิจัยยังบ่งบอกว่าเด็กวัยรุ่นตอนกลางยอมรับมาตรฐานเก่าแก่น้อยที่สุด ก็จะคล้อยตามพ่อแม่มากกว่าเด็กวัยอื่น

ผลงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเด็กอายุประมาณ 12 ปีขึ้นไปจนถึงวัยรุ่นได้รับอิทธิพลกลุ่มเพื่อนในระดับสูง เพราะเด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นมากทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนเด็กได้รับความคาดหวังจากสังคม ทำให้เด็กมีความลำบากในการปรับตัว ถ้าการปรับตัวในสภาพครอบครัวไม่ประสบผลสำเร็จ กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากขึ้น ฉะนั้นการเลียนแบบเพื่อนในวัยเดียวกันเพื่อให้ได้รับการยอมรับนั้นอาจเกิดขึ้นได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้แรงเสริมนั้นบ่งบอกได้จากการแสดงแบบที่มีประสิทธิภาพ ถ้าการแสดงแบบมีประสิทธิภาพก็แสดงให้เห็นว่าการแสดงแบบด้วยตัวของมันเองก็เป็นแรงเสริมด้วย ฉะนั้นเมื่อเด็กเห็นตัวแบบแล้วเลียนแบบได้เหมือนตัวแบบ

ก็เกิดความพึงพอใจ การเลียนแบบก็เปรียบเสมือนการได้รับแรงเสริมอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถบ่งบอกได้ชัดเจนจากผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาถึงการให้แรงเสริมจากกลุ่มเพื่อนนั้นไม่ค่อยมีนักศึกษามีแต่การให้แรงเสริมแก่พฤติกรรมก้าวร้าวในห้องทดลองที่ศึกษากับเด็กเล็กเท่านั้น

อายุกับพฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมก้าวร้าวก็เหมือนกับพฤติกรรมทางสังคมอื่น ๆ ที่มีตัวกำหนดมากมายดังกล่าวแล้ว ตัวกำหนดต่าง ๆ นอกจากจะเป็นสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมแล้ว ยังรวมถึงตัวแปรทางสังคม ได้แก่ อายุของเด็กด้วย Eron, et al. (1982 : 197-211) กล่าวว่า การสังเกตตัวแบบมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวก็จริง แต่ยากที่จะกำหนดขอบเขตของตัวแบบนั้นได้ ถ้าไม่พิจารณาวัฒนธรรม เพศ และอายุของเด็ก ความก้าวร้าวที่เกิดจากตัวแบบในสังคมจะเพิ่มตามอายุ โดยเฉพาะความรุนแรงของพฤติกรรมจะเพิ่มขึ้นเมื่อเด็กมีอายุเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับพฤติกรรมก้าวร้าวที่พบจากผลงานวิจัยต่าง ๆ บ่งชี้ว่ายิ่งเด็กมีอายุมากขึ้นเท่าใดก็จะมีพฤติกรรมก้าวร้าวเพิ่มขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะเมื่อเด็กอยู่ในช่วงวัยรุ่นจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวสูงสุด (อ่านผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะระดับสติปัญญาของเด็กพัฒนาตามอายุ เด็กที่มีอายุมากย่อมรู้จักสังเกต จดจำตัวแบบที่ก้าวร้าวได้ สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงแบบพฤติกรรมก้าวร้าวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ดีกว่า เช่น เด็กเห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับรางวัลเด็กก็จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเช่นนั้นในเวลาต่อมา (Bandura, 1977 : 119-120) ในทำนองเดียวกันเด็กจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวตามตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วไม่ได้รับโทษเช่นกัน อีกประการหนึ่งเด็กโตย่อมมีทักษะทางปัญญา (Competence skill) ในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่า เด็กสามารถรู้ว่าการกระทำของพ่อแม่มีเหตุผลหรือไม่ จึงทำให้เด็กพัฒนาไปสู่ความก้าวร้าวได้ นอกจากนี้การที่พฤติกรรมก้าวร้าวเพิ่มตามอายุ เพราะเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้นพ่อแม่จะเพิ่มความเข้มงวดกวดขัน ใช้อำนาจควบคุมมากขึ้น Hurlock (1955 : 422) แสดงให้เห็นว่าเมื่อเด็กโตขึ้นพ่อแม่จะให้ความอบอุ่นน้อยลง มักจะห้ามมิให้ทำสิ่งต่าง ๆ ตามอำเภอใจ และเคร่งครัดในวินัยมากขึ้น เด็กจึงเพิ่มความขงขับใจและก้าวร้าวเพิ่มขึ้น มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอายุกับพฤติกรรมของนักวิจัยเป็นจำนวนมาก เช่น

จากการศึกษาระยะยาว Eron and Huesman (1963 : 21-23) ได้ศึกษา เด็กเกรด 3 อายุ 8 ปี วัตถุประสงค์การก้าวร้าวครั้งแรกพบว่าเด็กเหล่านี้มีพฤติกรรมก้าวร้าว ต่อมาอีก 22 ปี เมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่จึงวัตถุประสงค์อีกครั้ง ผลปรากฏว่าความก้าวร้าว ในวัยเด็กจะเพิ่มขึ้นเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงในรูปแบบของพฤติกรรมอาชญากรรม ในวัยผู้ใหญ่ เช่นเดียวกับ Huesman, et al. (1984 : 120-134) และ Greenberg (1984 : 148) ที่ศึกษาเด็กอายุ 8 ปี พบผลที่สอดคล้องกันว่า พฤติกรรมก้าวร้าวในวัย เด็กจะพัฒนาเป็นพฤติกรรมอาชญากรรมในวัยผู้ใหญ่

ข้อค้นพบดังกล่าวได้รับการยืนยันจากการทดลองของ Hoving, Wallace and Laferme (1979 : 251-289) พบว่าเด็กโตจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวที่ไปสู่ เป้าหมายกับพฤติกรรมก้าวร้าวที่มีเจตนาร้ายมากกว่าเด็กเล็ก

สำหรับการสังเกตในห้องเรียนนั้น Archer and Westeman (1981 : 31-36) สังเกตพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กอายุ 6 ปี และ 11 ปี ติดต่อกันเป็นเวลาหลายสัปดาห์ พบว่าเด็กผู้ชายอายุ 11 ปี ก้าวร้าวทางกายมากกว่าเด็กผู้ชายอายุ 6 ปี ส่วนเด็กผู้หญิง อายุ 11 ปี ก้าวร้าวทางวาจามากกว่าเด็กผู้หญิงอายุ 6 ปี

เกี่ยวกับการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างเด็กวัยเดียวกันในสถานการณ์ต่าง ๆ หลายแห่ง เช่น ในบ้าน นอกบ้าน ในร้านชำ ปั่นน้ำมัน จากเด็กระดับอายุต่าง ๆ เช่น อายุ 1-12 ปี นั้น Ellis, Rogoff and Cromer (1981 : 399-407) พบว่าเด็กวัย 11-12 ปี มีแนวโน้มที่จะก้าวร้าวผินสังคมเพิ่มขึ้นตามอายุ เช่นเดียวกับการค้นพบของ Lewis, Young, Brooks and Michalson (1975 : 137-141) นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยเป็นจำนวนมาก ที่ยืนยันว่าเด็กโตก้าวร้าวกว่าเด็กเล็ก (Abramovitch, Corter and Lando, 1979 : 217-229; Berndt and Jensen, 1983 : 370-375)

Young, Schwartzman and Ledingham (1985 : 70-75) ศึกษาใน ลักษณะที่ต่างกันออกไป คือศึกษาการรับรู้พฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมด้อยหนึ่ และพฤติกรรม ที่เป็นความสามารถในการเข้าสังคม (socially competence behavior) ของเด็ก

เกรด 1, 4 และ 7 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว Young, et al. พบว่าเมื่อเด็กมีอายุเพิ่มขึ้นพฤติกรรมก้าวร้าวจะเพิ่มขึ้นด้วย การเพิ่มพฤติกรรมก้าวร้าวนี้จะเพิ่มในเนื้อหาเด่นชัดกว่าระดับความก้าวร้าว

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเพิ่มตามอายุทั้งเนื้อหาและระดับ จึงอาจกล่าวได้ว่าอายุมีความสัมพันธ์ทางตรงกับพฤติกรรมก้าวร้าว นอกจากนี้ยังมีผู้วิจัยเป็นจำนวนมากที่พบว่าอายุมีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม ใจความคลุมเครือ และเข้มงวดกวดขัน (Kagan, 1956 : 257-258; Emmerich, 1961 : 609-624; ประชาธิปไตย Ghosian, 1984 : 91-110)

เพศกับพฤติกรรมก้าวร้าว ถ้าจะพูดในลักษณะของ construct แล้ว พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่บ่งบอกเอกลักษณ์ทางเพศอย่างหนึ่ง (Feshbach 1970 : 176) นั่นคือ ถ้าพูดว่า "โก้เป็นเด็กก้าวร้าว" คนจะต้องเดาไว้ก่อนว่า โก้เป็นเด็กผู้ชาย ดังนั้นความก้าวร้าวจึงเป็นตัวแปรสำคัญในการให้นิยามคำว่า เพศชาย เพศหญิง (Sears, 1965 : 37-44) มีผลงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่พบว่าเพศชายก้าวร้าวกว่าเพศหญิง ผู้วิจัยขอแสดงเหตุผลที่ว่าทำไมเพศชายจึงก้าวร้าวกว่าเพศหญิงใน 2 ประเด็นคือ

ประเด็นแรก เพศชายก้าวร้าวกว่าเพศหญิงเพราะองค์ประกอบทางชีวภาพ Maccoby and Jacklin (1980 : 964-980) สรุปจากผลงานวิจัยส่วนใหญ่ที่พบว่าเพศชายก้าวร้าวกว่าเพศหญิง เพราะเป็นผลมาจากชีวภาพและกายภาพ โดยที่กล่าวว่าความแตกต่างนั้นเกิดขึ้นในช่วงชีวิตต้น ๆ แต่กระนั้นก็ตาม Maccoby and Jacklin ก็มีได้ปฏิเสธอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมเสียเลยทีเดียว ทั้งนี้เพราะงานวิจัยส่วนใหญ่ที่เขารวบรวมมักจะใช้กลุ่มตัวอย่างอายุ 6 ปี หรือต่ำกว่า เด็กอายุ 6 ปี อาจะยังไม่ได้รับความคิดค้นจากการอบรมเลี้ยงดูมากนัก ผลทางชีวภาพและกายภาพยังมีอยู่ แต่เท่าที่ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเชื่อว่าความแตกต่างในเรื่องความก้าวร้าวของเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้จากสังคมและวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงขออรรถาธิบายในประเด็นที่สองดังต่อไปนี้

ประเด็นที่สอง ตามแนวคิดของการเรียนรู้ทางสังคมนั้นเชื่อว่าความก้าวร้าว เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม โดยปกติสังคมจะคาดหวังให้เพศชายและเพศหญิงมีบทบาท ต่างกัน เช่น กำหนดให้เพศชาย กล้าหาญ เข้มแข็ง เพศชายจึงแสดงพฤติกรรมที่ห้าวหาญ และรุนแรงกว่า นอกจากนี้ความก้าวร้าวของเพศชายและเพศหญิงยังแตกต่างกันตามสภาพ การอบรมเลี้ยงดู ส่วนใหญ่พ่อแม่จะให้เสรีภาพ รักตามใจและยอมให้เด็กผู้ชายก้าวร้าวได้ แต่จะไม่ยอมให้เด็กผู้หญิงทำเช่นนั้น พ่อแม่ประเภทนี้จะใช้อำนาจควบคุม และเข้มงวดกวดขัน กับเด็กผู้ชายน้อยกว่าเด็กผู้หญิง มีผลงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่พบว่าเพศชายมีพฤติกรรม ก้าวร้าวกว่าเพศหญิง ผลงานวิจัยดังกล่าวได้แก่

ผลการทดลองของ Moore (1966 : 685-688) ที่ศึกษาความแตกต่างของ การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงจากการรับรู้ความรุนแรง โดย ให้ผู้รับการทดลองดูภาพที่แสดงความรุนแรงด้วยตาข้างหนึ่ง และภาพที่ไม่แสดงความรุนแรง ด้วยตาอีกข้างหนึ่ง ผลปรากฏว่าเด็กผู้ชายรับรู้ความรุนแรงได้มากกว่าผู้หญิง และจะแสดง พฤติกรรมรุนแรงในเวลาต่อมา

งานวิจัยเชิงทดลองที่แตกต่างกันออกไปคือการทดลองของ Bandura, Ross and Ross (1961 : 575-582) ผู้รับการทดลองเป็นเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงอย่างละ 36 คน ให้ผู้รับการทดลองครั้งหนึ่งดูตัวแบบก้าวร้าว อีกครั้งดูตัวแบบไม่ก้าวร้าว ผลจาก การทดลองพบว่าเด็กผู้ชายที่ดูตัวแบบก้าวร้าวจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าเด็กผู้หญิง

ต่อมาในปี ค.ศ. 1963 Bandura, Ross and Ross ได้ศึกษาพฤติกรรม ก้าวร้าวของเด็กอนุบาล 96 คน แบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะสังเกตตัวแบบ ก้าวร้าวที่มีชีวิต ตัวแบบก้าวร้าวที่เป็นภาพยนตร์ และตัวแบบก้าวร้าวที่เป็นภาพยนตร์การ์ตูน ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มควบคุม หลังจากให้สังเกตตัวแบบลักษณะต่าง ๆ แล้ว เปิดโอกาสให้เด็กทุกกลุ่มเล่นตุ๊กตาอย่างเสรี ผลปรากฏว่าจากการสังเกตตัวแบบก้าวร้าว ทั้งสามลักษณะแรกทำให้เด็กผู้ชายก้าวร้าวกว่าเด็กผู้หญิง

เพื่อเป็นการขจัดปัญหาความแตกต่างทางกายภาพออกไป Hicks (1965 : 97-100) ได้ทำการทดลองให้ผู้รับการทดลองสังเกตตัวแบบก้าวร้าว แล้ววัดพฤติกรรม

ก้าวร้าวจากคำรายงานของผู้รับการทดลองหลังจากสังเกตตัวแบบไปแล้วเป็นเวลา 6 เดือน จากคำรายงานพบว่าเด็กผู้ชายจะก้าวร้าวกว่าเด็กผู้หญิง

มีข้อมูลสนับสนุนจากการสังเกตในสภาพการณ์จริงของ Lansky, Crandal, Kagan and Baker (1961 : 45-58) ซึ่งศึกษาเด็กอายุ 13-18 ปี จากครอบครัวชนชั้นกลาง โดยการสัมภาษณ์เด็ก ให้เด็กประเมินพฤติกรรมก้าวร้าวของตนเองพร้อมทั้งวัดบุคลิกภาพด้วยแบบวัดบุคลิกภาพ Rorschach พบว่าเด็กผู้ชายก้าวร้าวกว่าเด็กผู้หญิง เช่นเดียวกับที่ Hatfield, Ferguson and Alpert (1967 : 365-415) พบ

ในประเทศไทยก็มี อาคม จันทสุนทร (2519 : 136) ทำการสำรวจพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนต่าง ๆ จำนวน 2,145 คน ครู 139 คน พบว่าเด็กผู้ชายก้าวร้าวต่อเพื่อนมากกว่าเด็กผู้หญิง แต่ก้าวร้าวต่อครูน้อยกว่าเด็กผู้หญิง

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าเพศมีความสัมพันธ์ทางตรงกับพฤติกรรมก้าวร้าว และมีผลงานวิจัยพบว่าเพศยังมีความสัมพันธ์ทางอ้อมผ่านการอบรมเลี้ยงดูอีกด้วย (Dreppelman and Schaefer, 1963 : 648-654; Tauber, 1978 : 981-988)

ระดับสติปัญญากับพฤติกรรมก้าวร้าว ในทฤษฎีของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมกล่าวว่า พฤติกรรมทางสังคมรวมถึงพฤติกรรมก้าวร้าวขึ้นได้จากการสังเกต การสังเกตทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการทางปัญญา Crain 1980 : 223) ในขณะที่เด็กกับการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลกรรมที่เกิดขึ้น ทำให้บุคคลเกิดความคาดหวังและทำนายผลกรรมที่เกิดขึ้นในอนาคต และทำให้รู้ว่าควรแสดงพฤติกรรมนั้นหรือไม่ อย่างไร สำหรับพฤติกรรมก้าวร้าว ผลที่เกิดจากการแสดงพฤติกรรมย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของสังคม ผู้ที่แสดงพฤติกรรมเช่นนั้นย่อมได้รับผลไม่เป็นที่พึงพอใจด้วย ฉะนั้นคนที่มีระดับสติปัญญาสูงย่อมหลีกเลี่ยงที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ส่วนคนที่มีระดับสติปัญญาในระดับต่ำย่อมแสดงมากกว่า เพราะขาดการเรียนรู้ซึ่งถือได้ว่าเป็นระดับสติปัญญาขั้นต่ำสุด (Watson 1973 : 179) ขาดการทำนายผลที่มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือเด็กปัญญาอ่อนมักจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง เด็กเหล่านี้แสดงพฤติกรรมเพราะ

ชกการควบคุมตนเอง ชกปัญญาในการไตร่ตรอง (Colman 1964 : 371) มีผลงานวิจัยส่วนใหญ่ที่พบว่าเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวมีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับต่ำ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างระดับสติปัญญากับพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นยังมีคนศึกษาไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับสติปัญญากับการกระทำผิดของเด็กวัยรุ่น การกระทำอาชญากรรม หรือระหว่างเด็กสมองช้ากับพฤติกรรมรุนแรง งานวิจัยดังกล่าวจะศึกษาระดับสติปัญญาด้วยแบบสอบที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

Berry (1971 : 221) ศึกษาบุคลิกภาพและระดับสติปัญญาของเด็กผู้ชาย อายุ 6-10 ปี และอายุ 17 ปี จากศาลคดีเด็กและเยาวชน วัดระดับสติปัญญาด้วยแบบทดสอบสติปัญญาของบีเนตแบบทดสอบสติปัญญา Standard Progressive Matrices ของราเวน แบบทดสอบการอ่านคำ สะกดคำ อ่านในใจ ถดถอยศาสตร์กลไก เหตุผลทางคณิตศาสตร์ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสำรวจบุคลิกภาพ ผลจากการศึกษาพบว่าเด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเหล่านี้มีคะแนนระดับสติปัญญา (IQ) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับต่ำ คะแนนจากแบบสำรวจบุคลิกภาพบ่งบอกว่าเป็นคนโหดร้าย ชอบใช้อำนาจข่มขู่ มีพฤติกรรมรุนแรง

การศึกษาในลักษณะการให้เหตุผลเชิงนามธรรม อันเป็นลักษณะหนึ่งของระดับสติปัญญานั้น Hay and Solway (1977 : 1187) ใช้แบบทดสอบสติปัญญา WAIS ของ Wechler ชุดที่วัดความคล้ายวัดสติปัญญาเด็กที่กระทำผิดและเด็กที่ไม่กระทำผิด แล้วเปรียบเทียบกัน พบว่าเด็กที่มีพฤติกรรมรุนแรงและกระทำผิดมีคะแนนความคล้ายต่ำกว่าปกติ ผลงานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kuncz, Rayan and Eckleman (1976 : 42-45) ที่พบว่าเด็กที่เข้ารับการรักษาพฤติกรรมรุนแรงมีคะแนนความคล้ายต่ำกว่าปกติเช่นกัน

การศึกษาอีกลักษณะหนึ่งคือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางภาษากับพฤติกรรมก้าวร้าวผีนสังคม Camp, Doornick, Zimet and Dahlen (1978 : 129-135) ศึกษาความสามารถทางภาษาของเด็กก้าวร้าวและเด็กปกติ จำนวน 71 คู่ จากแบบทดสอบ WISC (Wechler Intelligence Scale for

Children) ผลจากการศึกษาข้างชี้ให้เห็นว่าเด็กก้าวร้าวกับเด็กปกติแตกต่างกันในเรื่องของภาษา คือเด็กก้าวร้าวมีความสามารถทางภาษาคำว่าเด็กปกติ

ในปี ค.ศ. 1982 Sturge ได้ศึกษาปัญหาการอ่านกับปัญหาการก้าวร้าวผื่นสังคมของเด็กอายุ 10 ปี โดยแบ่งเด็กเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มก้าวร้าวที่มีปัญหาการอ่าน กลุ่มที่มีปัญหาการอ่าน กลุ่มที่ก้าวร้าว และกลุ่มควบคุม ให้เด็กแต่ละกลุ่มตอบแบบทดสอบการอ่านแบบทดสอบสติปัญญา WISC ให้ครูประเมินพฤติกรรมจาก B scale และอื่น ๆ ผลจากการศึกษาพบว่าถ้าปัญหาการอ่านเพิ่มจะทำให้พฤติกรรมก้าวร้าวผื่นสังคมเพิ่ม ถ้าพฤติกรรมก้าวร้าวผื่นสังคมเพิ่มปัญหาการอ่านจะเพิ่มเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมก้าวร้าวผื่นสังคมมีความสัมพันธ์กับปัญหาการอ่านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระดับสติปัญญา

จากผลงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าระดับสติปัญญาที่มีความสัมพันธ์ทางตรงกับพฤติกรรมก้าวร้าว และยังมีผลงานวิจัยที่พบว่าระดับสติปัญญาที่มีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกด้วย (Crano, 1972 : 253-275; Werner, Honzig and Smith, 1968 : 1063-1075)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับพฤติกรรมก้าวร้าว Combs and Snygg (1959 : 122) กล่าวว่า "คนเราจะเรียนรู้ว่าตนเองมีความสามารถนั้นมีใช้เกิดจากความล้มเหลวแต่เกิดจากความสำเร็จ" ความสำเร็จจะช่วยให้บุคคลมีทัศนคติที่มีแรงจูงใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่า ความสำเร็จเปรียบเสมือนรางวัลหรือแรงเสริมที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม ตรงกันข้ามความล้มเหลวนอกจากจะทำให้บุคคลมีทัศนคติที่ไม่ดีแล้ว ความล้มเหลวยังเป็นสิ่งเร้าที่ไม่ดีที่ทำให้บุคคลมีความข้องคับใจ ความโกรธ ในที่สุดจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวในรูปแบบต่าง ๆ เสมอ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวแปรตัวหนึ่งซึ่งบ่งบอกถึงความสำเร็จในระดับหนึ่งหรือความล้มเหลวในระดับหนึ่ง ถ้าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำแสดงให้เห็นถึงการไม่ประสบผลสำเร็จในด้านการเรียน ซึ่งถือว่าเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดความข้องคับใจที่นำไปสู่ความก้าวร้าว มีผลงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่พบว่าเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เหมาะสม ส่วนเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีพฤติกรรมก้าวร้าว

รุนแรง ผลงานวิจัยดังกล่าวได้แก่ผลงานวิจัยของ Mitchell and Shepherd (1966 : 248-254) ศึกษาเด็กอายุ 5 ปี และ 15 ปี จำนวน 6,300 คน จากโรงเรียนใน *Berkinghamshire* โดยให้พ่อแม่ตอบแบบสอบถามพฤติกรรมและพื้นฐานครอบครัว ครูตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความสำเร็จในการเรียนของเด็ก พฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่โรงเรียน เช่น ปรับตัวไม่ได้ ก้าวร้าว ผลปรากฏว่าเด็กที่พ่อแม่รายงานว่ามีความผิดปกติ เบี่ยงเบนที่บ้าน เช่น ร้องไห้ กัดเล็บ จะมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่โรงเรียน เช่น ก้าวร้าว ซึมเศร้า โทก และพฤติกรรมก้าวร้าวดังกล่าวมีความสัมพันธ์ทางลบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สำหรับการเปรียบเทียบระหว่างเด็กที่ปรับตัวได้กับเด็กที่ปรับตัวไม่ได้ หรือเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว *Felhuson, Thurstone and Benning* (1970 : 431-439) สำรวจพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมที่สังคมยอมรับกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กเกรด 3, 6 และ 9 โดยให้ครูประเมินพฤติกรรมทั้งสองลักษณะ 5 ปีต่อมา ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากแบบทดสอบมาตรฐาน พบว่าเด็กที่ปรับตัวได้มีพฤติกรรมที่สังคมยอมรับจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเด็กที่มีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ *Chamber and Wilson* (1971 : 911-917) ซึ่งทำการศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมช่วยเหลือกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมก้าวร้าวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การศึกษาที่แตกต่างกันออกไปคือ การศึกษาพฤติกรรมทางอารมณ์และสังคม ในคลินิก *Baker and Holzworth* (1961 : 135-149) ศึกษาเด็กอายุ 13-16 ปี กลุ่มแรกเป็นเด็กที่มีปัญหาการปรับตัวทางอารมณ์และสังคม เช่น ฉีกที่นอน เจ้าอารมณ์ ก้าวร้าว คือถึง ต่อต้าน กลุ่มที่ 2 เป็นเด็กที่ปรับตัวได้ มีลักษณะสุภาพไม่ก้าวร้าว มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ผลจากการศึกษาพบว่าพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงมีความสัมพันธ์ทางลบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ในปี ค.ศ. 1981 *Berndt, et al.* ศึกษาเด็กที่มีพฤติกรรมกระทำผิด เปรียบเทียบกับเด็กปกติ จากคำรายงานของศาสตราจารย์เด็กและเยาวชนพบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการทำผิดกับการขาดความสามารถในการเรียน สอดคล้องกับ

ข้อค้นพบทั่วไป ๆ ไปได้ว่าความล้มเหลวทางการเรียนเป็นตัวแปรสำคัญที่รวมอยู่ในการกระทำผิด (Elliot and Voss, 1974 : 78)

นอกจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางตรงกับพฤติกรรมก้าวร้าวแล้ว ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับพฤติกรรมก้าวร้าว ผ่านตัวแปรต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยขอเสนองานวิจัยดังกล่าวคงต่อไปนี้

ลักษณะภูมิหลังของครอบครัวกับพฤติกรรมก้าวร้าว ลักษณะภูมิหลังของครอบครัว ได้แก่ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ รายได้ของครอบครัว สภาพครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ ตัวแปรเหล่านี้มีได้ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวโดยตรง แต่มีบทบาทในการจัดสภาพการณ์ให้เกิดตัวแปรทางจิตวิทยาที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ (Bandura and Walters 1963 : 4) เช่น ฐานะยากจนทำให้อารมณ์เสีย ซึ่งทำให้เกิดการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมที่เป็นเหตุให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวได้

ระดับการศึกษาของพ่อแม่และรายได้ของครอบครัว เป็นตัวแปรทางสังคมที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมก้าวร้าวทางอ้อมผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ ซึ่ง Sears, et al. (1957 : 425) กล่าวว่าการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อพฤติกรรมก้าวร่วมนั้นจะต้องนำเอาระดับการศึกษาและรายได้ของพ่อแม่มาพิจารณาด้วย เพราะการอบรมเลี้ยงดูย่อมแปรผันไปตามระดับการศึกษา และรายได้ของครอบครัว ผู้วิจัยส่วนใหญ่ใช้คำว่าฐานะทางสังคม ตัวอย่างเช่น พ่อแม่ที่มีฐานะทางสังคมระดับกลางจะเน้นให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง ให้น้ำตนเอง มีทักษะในการติดต่อสัมพันธ์ พ่อแม่จึงมักจะให้อิสระเสรี รักและให้เหตุผลมากกว่าการลงโทษทางกาย ส่วนพ่อแม่ที่มีฐานะทางสังคมระดับต่ำต้องการให้เด็กเชื่อฟังผู้ใหญ่ มักจะลงโทษให้เจ็บกายมากกว่า (Kerchoff, 1972 : 42) มีผลงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่าการอบรมเลี้ยงดูเปลี่ยนไปตามฐานะทางสังคมของพ่อแม่ เช่น

Bronfenbrenner (1959 : 400-425) ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูกับฐานะทางสังคมที่นำมาตลอดเวลา 25 ปี (1932-1957) ว่า หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา พ่อแม่ที่มีฐานะทางสังคมระดับกลางมีความยึดหยุ่นในการฝึกอบรมเด็กมากขึ้น มีการยอมรับความต้องการของเด็ก มากกว่าพ่อแม่ที่มีฐานะทางสังคมระดับต่ำ

มีการลงโทษทางกายน้อยกว่า รักตามใจมากขึ้น ใช้เหตุผลมากขึ้น ผลสรุปการวิจัยนี้
 ใต้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยของ Sears, et al. (1957 : 124-187)
 ซึ่งทำการศึกษารอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาและรายได้ระดับสูงและต่ำ
 โดยการสัมภาษณ์พ่อแม่ พบว่าพ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาและรายได้สูงและต่ำอบรมเลี้ยงดู
 เด็กต่างกันในเรื่องความเข้มงวดกวดขัน ความเป็นระเบียบ ความสะอาด การให้เหตุผล
 การให้รางวัลและการลงโทษ กล่าวคือพ่อแม่ที่มีระดับการศึกษา และรายได้สูงจะให้เหตุผล
 ในการอบรมเลี้ยงดูมากกว่าการลงโทษทางกาย มีความเข้มงวดน้อยกว่า แต่จะยอมให้
 เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อพ่อแม่มากกว่า พ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาและรายได้ต่ำ

แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่ที่มีฐานะทางสังคมระดับสูงและกลางให้ความสำคัญแก่
 การฝึกความเป็นอิสระ ฝึกให้เด็กมีความมั่นใจ และเป็นตัวของตัวเอง ผลการวิจัยนี้
 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rosen (1959 : 185-218) ส่วนพ่อแม่ที่มีฐานะทางสังคม
 ระดับต่ำเน้นให้เด็กเชื่อฟัง มีความเป็นระเบียบ และฝึกวินัยโดยการลงโทษทางกายมากกว่า
 (Kohn 1959 : 231)

ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ
 กับสังคมประติจจาการรับรู้ของเด็ก เช่น ประภัสสร ชุนตระกูล (2508 : 89)
 เปรียบเทียบการรับรู้พฤติกรรมของแม่ของเด็กชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 3 โดยให้เด็ก
 คอบแบบสำรวจพฤติกรรมของแม่ ผลปรากฏว่าเด็กในครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมระดับกลาง
 รับรู้ว่าพ่อแม่รัก สนับสนุน และเข้าใจเด็กมากกว่าพ่อแม่ที่มีฐานะทางสังคมระดับต่ำ พ่อแม่
 ประเภทหลังมักใช้อำนาจควบคุม นอกจากนี้ยังมีผลวิจัยที่รายงานว่าพ่อแม่ที่มีการศึกษาและ
 รายได้ระดับกลางใช้เหตุผลในการลงโทษ กวดขันให้ทำผิด (ศรีสวาสดี ชลวิสุทธิ์
 2505 : 67) รู้จักผ่อนปรนในการให้อาหาร ชับถ่าย ฝึกความรับผิดชอบ และให้อิสระ
 มากกว่าพ่อแม่ที่มีชั้นทางสังคมระดับต่ำ (พิไล ฉายากุล, 2506 : 82)

จากผลวิจัยดังกล่าวสามารถบ่งบอกได้ว่า การศึกษาและรายได้ของครอบครัว
 มีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ

ระดับการศึกษาของพ่อแม่และรายได้ของครอบครัวกับระดับสติปัญญาของเด็ก

สำหรับการศึกษาและรายได้ของครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อระดับสติปัญญาของเด็กนั้น ผู้วิจัยจะพิจารณาในส่วนของระดับการศึกษาของพ่อแม่ซึ่งถือเอาจำนวนปีที่อยู่ในโรงเรียนของพ่อแม่ และจำนวนปีที่อยู่ในโรงเรียนของพ่อแม่นั้นมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาของพ่อแม่เท่ากับ .74 และ .73 ตามลำดับ (Honzig, 1957 : 215-228) ดังนั้นผู้วิจัยจะหุ้รวมความถึงระดับสติปัญญาของพ่อแม่กับระดับสติปัญญาของเด็ก และรายได้ของครอบครัวรวมความถึงการจ้ดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในบ้านให้แก่เด็กด้วย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพัธ์ระหว่างระดับการศึกษาของพ่อแม่ และรายได้ของครอบครัวกับระดับสติปัญญาของเด็กมีดังนี้

Weiner, Rider and Oppel (1967 : 61-67) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม (รายได้และการศึกษาของพ่อแม่) กับระดับสติปัญญาของเด็กอายุ 3-5 ปี และ 6-7 ปี ผลจากการศึกษาพบว่าเด็กที่พ่อแม่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะมีระดับสติปัญญาสูง และมีการปรับตัวดีกว่าเด็กที่พ่อแม่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ

ผลการศึกษาที่สนับสนุนผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น คือผลการศึกษาของ Radin (1973 : 369-376) ซึ่งทำการศึกษาเด็กผิวขาวที่มีฐานะทางสังคมปานกลางและต่ำ พบว่าจากการทดสอบสติปัญญาด้วย Standard Binet Intelligence scale และแบบทดสอบสติปัญญา PFVT 2 ครั้งพบว่า คะแนนสติปัญญาของเด็กจากรอบครัวที่มีฐานะทางสังคมระดับกลางมีค่าสูงกว่าคะแนนสติปัญญาของเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมระดับต่ำ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Laosa (1984 : 1178-1198) และ Valencia, Henderson and Rankin (1985 : 323-331) ที่ศึกษาเด็กอเมริกันสเปนและศึกษาเด็กแม็กซิกันอเมริกันตามลำดับ พบว่าระดับการศึกษาและรายได้ของพ่อแม่ตลอดจนภาษาของพ่อแม่เป็นตัวทำนายสติปัญญาของเด็กได้ คือ พ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาสูงและรายไ้ระดับสูงจะมีผลทำให้เด็กมีระดับสติปัญญาสูงด้วย

จากผลงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาของพ่อแม่และรายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาของเด็ก

นอกจากนี้ จากการศึกษาสิ่งแวดล้อมภายในบ้านของ Marjoribanks (1972 : 103-109) ใ้วัดระดับสติปัญญาของเด็กผู้ชายอายุ 11 ปี หลายด้าน เช่น ความสามารถทางภาษา คณิตศาสตร์ ภาพ (spatial) การให้เหตุผล และความสามารถรวมพบว่าคะแนนการวัดสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับคะแนนระดับสติปัญญา เช่นเดียวกับ การศึกษาสภาพแวดล้อมภายในบ้านที่มีอิทธิพลต่อระดับสติปัญญาของเด็กนั้น Bradley and Caldwell (1976 : 1172-1174); Bradley and Caldwell (1976 : 93-97) พบว่าสิ่งแวดล้อมภายในบ้านของพ่อแม่ที่มีรายได้ระดับสูง ได้แก่การจัดหาของเล่นและสิ่งประเทืองปัญญานั้นสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาของเด็กในระดับสูงสุด ยิ่งกว่านั้น Longstretch et al. (1981 : 532-541) ศึกษาโดยการวิเคราะห์เส้นทางพบว่าระดับการศึกษาของพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาของเด็กเท่ากับ .46 และ .45 ตามลำดับ ส่วนการจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้านมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาของเด็กเท่ากับ .32 เมื่อวิเคราะห์ระดับการศึกษาของพ่อแม่และการจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้านรวมกัน พบว่าตัวแปรดังกล่าวทำนายสติปัญญาของเด็กได้สูงขึ้น

จากผลงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาของพ่อแม่และรายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาของเด็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพครอบครัว

มีการศึกษาและวิจัยเป็นจำนวนมากที่พบว่า สภาพครอบครัวที่พ่อแม่แยกกันอยู่ การหย่าขาดจากกันของพ่อแม่ โดยเฉพาะการที่เด็กขาดพ่อ เป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว ดังจะเห็นได้จากผลงานวิจัยของ Hurst, et al. (1984 : 28-31) ที่ศึกษาการแยกกันอยู่ และการอยู่ร่วมกันของพ่อแม่เด็กก้าวร้าว และเด็กไม่ก้าวร้าว พบว่าเด็กที่ก้าวร้าวจะเป็นเด็กที่พ่อแม่แยกกันอยู่ พ่อแม่จะมีความรู้สึกทางบวกต่อเด็กน้อยกว่า พ่อแม่ที่อยู่ด้วยกัน จนทำให้เด็กก้าวร้าวเพราะรู้สึกว่าคุณถูกทอดทิ้ง

ส่วน Bronfenbrenner (1975 : 485-501) ศึกษาจุดเริ่มต้นของการแยกกันอยู่และการหย่าร้าง พบว่าพ่อแม่ในครอบครัวที่หย่าร้างไม่มีโอกาสใกล้ชิดลูก พ่อแม่เหล่านี้มักจะปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง แต่บางครั้งหันกลับมาปกป้องคุ้มครองเด็กมากเกินไป

นอกจากนี้ Honzig and Sudia (1980 : 215-218) พบว่าเด็กที่ขาดพ่อนั้น แม่จะใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย จึงทำให้เด็กเหล่านี้มีพฤติกรรมก้าวร้าว เช่นเดียวกับ Levy (1976 : 17-18) ศึกษาเด็กอายุ 2-6 ปี และ 2-10 ปี ซึ่งพ่อตาย แต่กำเนิด เปรียบเทียบกับเด็กที่มีทั้งพ่อและแม่ พบว่าเด็กที่ขาดพ่อเหล่านี้จะอยู่กับแม่ที่มีอารมณ์เครียด ไม่สนใจใยดีเด็ก เด็กจึงรู้สึกว่าจะได้รับความเกลียดชัง จึงแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวในรูปแบบต่าง ๆ

จากผลงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสภาพครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านการอบรมเลี้ยงดู

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่

เป็นที่ยอมรับกันว่าภาวะความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาทในครอบครัวนำไปสู่ภาวะความเครียดและมีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวได้ ซึ่งม้งานวิจัยสนับสนุนข้อความดังกล่าว เช่น

Barron and Earls (1984 : 23-33) ศึกษาภาวะความเครียดในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนตัวแปรทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก โดยสัมภาษณ์พ่อแม่ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เส้นทาง พบว่าภาวะความเครียดอันเกิดจากความสัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างพ่อแม่ ทำให้พ่อแม่ใช้การฝึกวินัยที่ไม่เหมาะสม เช่น ลงโทษรุนแรง ปล่อยปละละเลยเด็ก ทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว ผลการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยของ Crook and Raskin (1981 : 950-957) ซึ่งศึกษาพ่อแม่ที่มีความเครียด เนื่องจากความขัดแย้ง กับพ่อแม่ที่มีอารมณ์ปกติ ศึกษารอบรมเลี้ยงดูแบบ "ยอมรับ-ทอดทิ้ง" และแบบ "เสรี-ควบคุม" รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากนักจิตวิทยา นักจิตเวช พบว่าพ่อแม่ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยความรัก ให้เหตุผลมากกว่า ส่วนพ่อแม่ที่มีความขัดแย้งจะใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู ปล่อยปละละเลย พ่อแม่ประเภทหลังจะมีลูกที่ก้าวร้าว ผลงานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ McCord, McCord and Howard (1963 : 177-182) ซึ่งพบว่าเด็กก้าวร้าวถูกทอดทิ้งจากพ่อแม่ที่มีความขัดแย้งและทะเลาะวิวาทกัน

จากผลงานวิจัยดังกล่าวสามารถบ่งบอกได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ มีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว

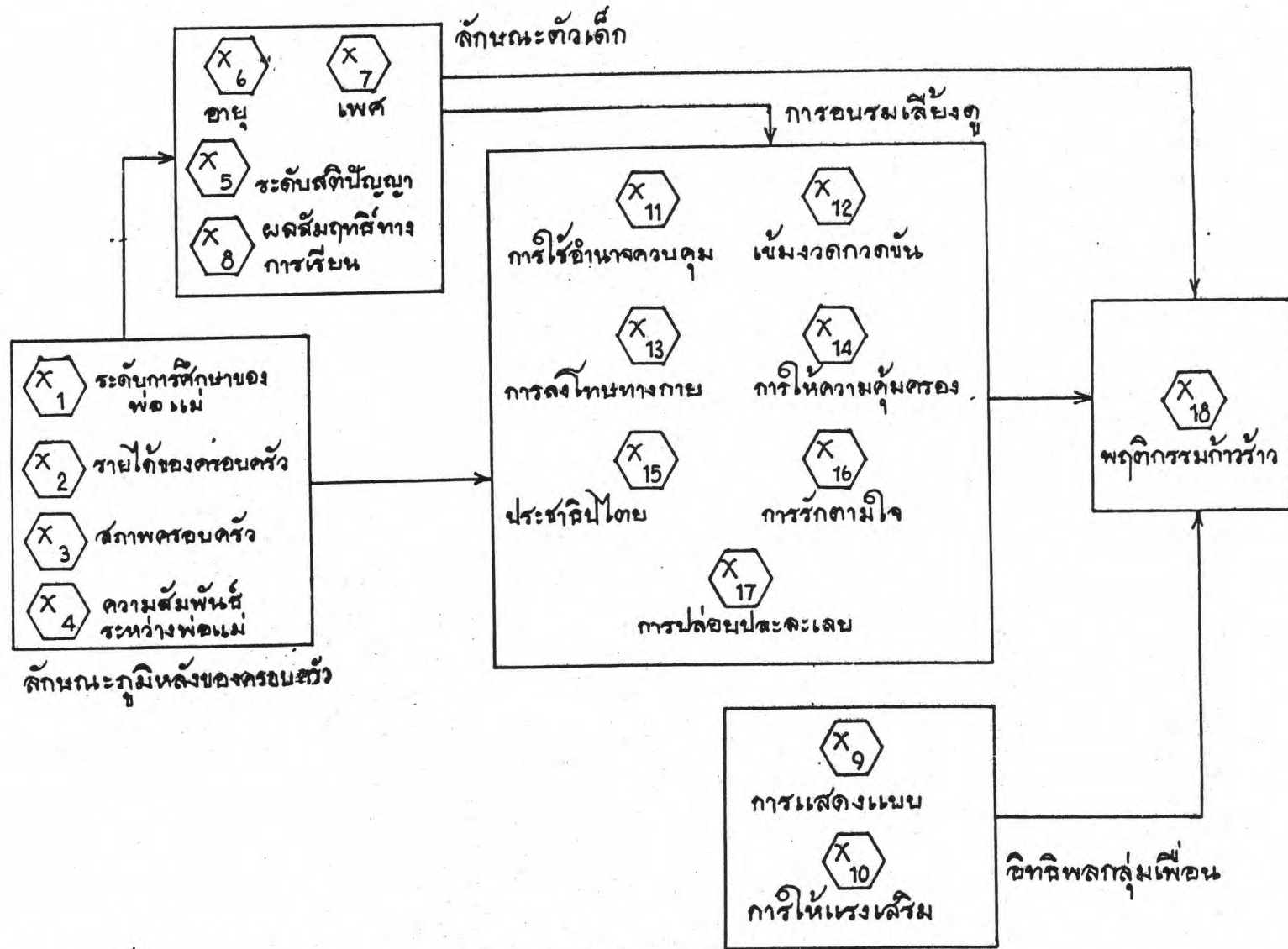
บนพื้นฐานแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยอาศัย แนวทางในการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวของ Lefkowitz, Eron, Walder and Huesman (1977 : 32) คือ 1) ศึกษาปัจจัยบางตัวในลักษณะตัวกระตุ้น (Instigator) ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว โดยเชื่อว่าตัวกระตุ้นมิใช่ความสัมพันธ์แบบหนึ่งต่อหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่มากระตุ้นให้เกิดความข้องใจก่อนเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม เป็นต้น 2) การได้พฤติกรรมก้าวร้าวมา (acquisition) สิ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้แก่ การแสดงแบบ การให้แรงเสริม 3) ปัจจัยที่ทำให้พฤติกรรมก้าวร้าวคงอยู่ ได้แก่ การให้แรงเสริม การรักตามใจ เป็นต้น 4) ตัวแปรทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และรายได้ของครอบครัว ตัวแปรทางสังคมเหล่านี้มิได้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวโดยตรง แต่มีบทบาทในการจัดสภาพการณ์ให้เกิดตัวแปรทางจิตวิทยาที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ ดังนั้นการใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ กับพฤติกรรมก้าวร้าว จากรูปแบบตามสมมติฐาน น่าจะอธิบายพฤติกรรมก้าวร้าวได้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สมมติฐานดังกล่าวพัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎี และการศึกษางานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นโดยวิธีเสนอรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าว โดยการวิเคราะห์เส้นทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

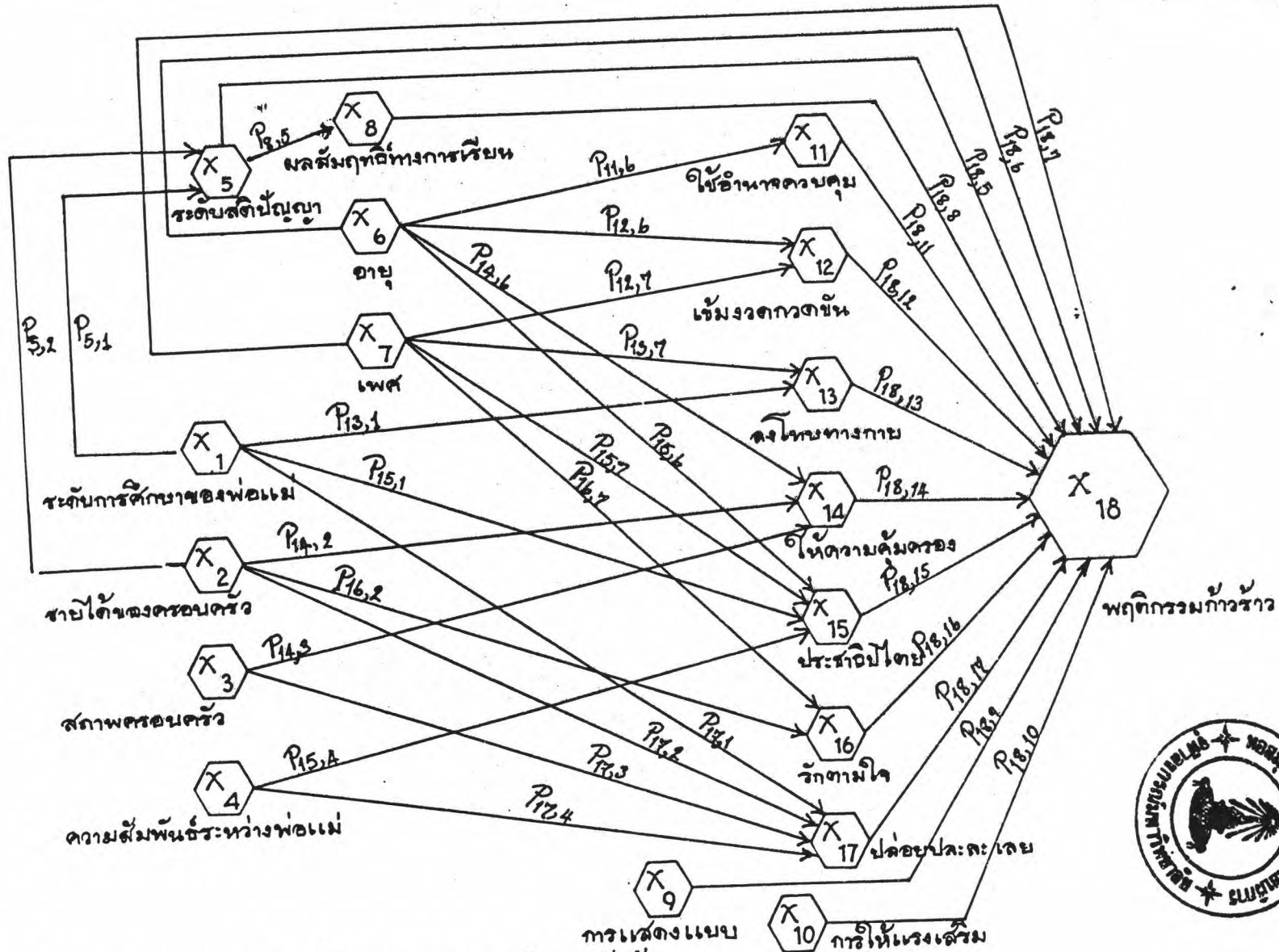
งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางตรงทางอ้อม โดยศึกษาในลักษณะของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจากปัจจัยต่อไปนี้คือ การอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลกลุ่มเพื่อน ลักษณะตัวเด็ก และลักษณะภูมิหลังของครอบครัวของนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม สมมติฐานความซอ่กัใจ-ความก้าวร้าว ผลงานวิจัยที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมก้าวร้าวกับการอบรมเลี้ยงดู อิทธิพล กลุ่มเพื่อน ลักษณะตัวเด็ก และลักษณะภูมิหลังของครอบครัวที่ไค่กล่าวถึงข้างต้น ตลอดจน การศึกษานำ ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยในรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปร ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว ดังแผนภาพที่ 5 และแผนภาพที่ 6

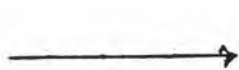

แผนภาพที่ 5 รูปแบบแสดงแนวคิดของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

แบบภาพที่ 6 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าว

สัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์ในรูปแบบความสัมพันธ์ ในแผนภาพที่ 6

แทน ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ตัวแปรที่อยู่ต้นลูกศร
เป็นสาเหตุ ตัวแปรที่อยู่หัวลูกศรเป็นผล

ตัวอักษรและตัวเลข

ในวงกลม

แทน ตัวแปรแต่ละตัว

P

แทน สัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path coefficient)

ที่จะคำนวณออกมาเป็นตัวเลข เช่น P_{85} หมายถึง
ขนาดของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร X_5 กับ X_8
ทิศทางความสัมพันธ์เริ่มจากตัวแปร X_5 ไปสู่ X_8

จากรูปแบบความสัมพันธ์ในแผนภาพที่ 5 ผู้วิจัยตั้งเป็นสมมติฐานดังนี้

1. พฤติกรรมก้าวร้าวได้รับอิทธิพลเชิงสาเหตุทางตรงจากการอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลกลุ่มเพื่อน ลักษณะตัวเด็ก
2. พฤติกรรมก้าวร้าวได้รับอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมจาก ลักษณะตัวเด็ก และภูมิหลังของครอบครัว ผ่านการอบรมเลี้ยงดู

จากรูปแบบความสัมพันธ์ในแผนภาพที่ 6 ผู้วิจัยตั้งเป็นสมมติฐานดังนี้

1. พฤติกรรมก้าวร้าวได้รับอิทธิพลเชิงสาเหตุทางตรง จากการอบรมเลี้ยงดู แบบใช้อำนาจควบคุม เข้มงวดกวดขัน ลงโทษทางกาย ให้ความคุ้มครอง ประชาธิปไตย รักตามใจ และแบบปล่อยปละละเลย การแสดงแบบ การให้แรงเสริม อายุ เพศ ระดับสติปัญญา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. อายุ นอกจากจะมีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวแล้ว ยังมีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม เข้มงวดกวดขัน ให้ความคุ้มครอง และแบบประชาธิปไตย
3. เพศ นอกจากจะมีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวแล้ว ยังมีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบ เข้มงวดกวดขัน ลงโทษทางกาย ประชาธิปไตย และรักตามใจ
4. ระดับสติปัญญา นอกจากจะมีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวแล้ว ยังมีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
5. ระดับการศึกษาของพ่อแม่มีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกาย ประชาธิปไตย และปล่อยปละละเลย
6. รายได้ของครอบครัวมีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง รักตามใจ และแบบปล่อยปละละเลย
7. สภาพครอบครัว มีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง และแบบปล่อยปละละเลย

8. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่มีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ผ่านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และแบบปล่อยปละละเลย

9. ระดับการศึกษาของพ่อแม่ และรายได้ของครอบครัวมีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวผ่านระดับสติปัญญา

ข้อตกลงเบื้องต้น

สภาพการอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลกลุ่มเพื่อน ลักษณะตัวเด็ก และลักษณะภูมิหลังของครอบครัว ย่อมมีผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับต่าง ๆ งานวิจัยนี้คือเอาคะแนนความก้าวร้าวที่เกิดจากการประเมินตนเองเป็นดัชนีบ่งบอกระดับความก้าวร้าว ถ้าเด็กคนไหนมีคะแนนพฤติกรรมก้าวร้าวสูง แสดงว่าเด็กคนนั้นมีความก้าวร้าวสูง เด็กคนไหนมีคะแนนพฤติกรรมก้าวร้าวต่ำ แสดงว่ามีความก้าวร้าวต่ำ

ความจำกัดของงานวิจัย พฤติกรรมก้าวร้าวในงานวิจัยนี้ได้จากการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับที่ไม่รุนแรง ถึงระดับที่รุนแรง แต่ไม่ถึงขั้นผิดปกติ หมายถึง ซึ่งมี 5 ระดับคือ "ไม่เคยทำเลย" "นาน ๆ ครั้ง" "ทำก่อนข้างบ่อย" "ทำบ่อย ๆ" และ "ทำเป็นประจำ"

2. พฤติกรรมก้าวร้าวดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนทั้งทางกาย วาจา เป็นพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางตรง และทางอ้อม

3. ประชากรที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร กรมสามัญศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

4.1.1 การอบรมเลี้ยงดู 7 ประเภท ได้แก่ แบบใช้อำนาจควบคุม เข้มงวดกวดขัน ลงโทษทางกาย การให้ความคุ้มครอง ประชาธิปไตย รักตามใจ และแบบปล่อยปละละเลย หรือทอดทิ้ง

4.1.2 อิทธิพลกลุ่มเพื่อน ได้แก่ การแสดงแบบ และการให้แรงเสริม

4.1.3 ลักษณะตัวเด็ก ได้แก่ อายุ เพศ ระดับสติปัญญา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.1.4 ลักษณะภูมิหลังของครอบครัว ได้แก่ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ รายได้ของครอบครัว สภาพครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมก้าวร้าว

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็กทั้งทางตรงทางอ้อม ทั้งทางวาจาและการกระทำ ทำให้เด็กรับรู้ทั้งความรู้สึกและการกระทำดังกล่าว การอบรมเลี้ยงดูแบ่งเป็น 7 แบบดังต่อไปนี้

1.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่าตนได้รับการควบคุมทั้งพฤติกรรม ความคิด หัตถ์นคติ และความรู้สึก โดยตรงและเปิดเผยจากพ่อแม่ โดยพ่อแม่จะคอยออกคำสั่งให้ปฏิบัติตามเสมอ ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ

1.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Firm discipline) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่าพ่อแม่คอยกวดขัน คุนแล แนะนำให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และมาตรฐานของสังคมวัฒนธรรม หรือห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ควรทำหรือผิด ถ้าเด็กไม่ทำตามกฎ ระเบียบ และมาตรฐานดังกล่าวก็จะถูกลงโทษ

1.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกาย (Physical Punishment) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่าพ่อแม่ลงโทษให้เจ็บกาย เช่น เข็มย่น ตี หยิก เมื่อเด็กทำผิด หรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

1.4 การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง (Overprotection) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่าพ่อแม่แสดงความรักและห่วงใยเด็กจนเกินไป ให้ความช่วยเหลือจนเกินจำเป็น มักจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กในทุกเรื่องทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองไม่มีอิสระที่จะทำอะไรด้วยตนเองได้

1.5 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่าพ่อแม่แสดงความรัก และส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง พ่อแม่จะอธิบายเหตุผลในการส่งเสริมหรือห้ามมิให้ทำสิ่งต่าง ๆ เด็กจะได้รับความเสมอภาคในการทำสิ่งต่าง ๆ

1.6 การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissiveness) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่า พ่อแม่ยินยอมให้เด็กแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ใคตามใจปรารถนา โดยไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ แม้กระทำความผิดก็ไม่ได้รับโทษ เด็กรู้สึกว่าพ่อแม่ปล่อยตามใจ โดยไม่มีการให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา

1.7 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หรือทอดทิ้ง (Rejection) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่า พ่อแม่ไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น วิจารณ์ คำหยาบและลงโทษอย่างรุนแรงเมื่อเด็กทำผิด

2. อิทธิพลกลุ่มเพื่อน หมายถึงอิทธิพลกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน มี 2 ลักษณะดังนี้

2.1 การแสดงแบบ ได้แก่ การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวของเพื่อน เช่น พูดคำหยาบ พูดล้อเลียน รังแกผู้อื่น เป็นต้น (รายละเอียดภาคผนวก ก)

2.2 การให้แรงเสริม ได้แก่ การที่เพื่อนให้แรงเสริมแก่เด็ก ทั้งที่เป็นตัวแรงเสริมบวกหรือตัวแรงเสริมลบ เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเหมือนกับเพื่อนในกลุ่ม เช่น แสดงความพอใจ ส่งเสียงเชียร์ (รายละเอียดภาคผนวก ก)

3. ลักษณะตัวเด็ก

3.1 อายุ หมายถึงอายุของกลุ่มตัวอย่าง มีอายุระหว่าง 11-16 ปี

3.2 เพศ หมายถึง เพศชาย เพศหญิง ของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.3 ระดับสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการทำแบบทดสอบสติปัญญา

3.4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงคะแนนเฉลี่ยจากผลการสอบ
ประจำภาคต้น ปีการศึกษา 2528 วิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิชากลุ่มสร้างเสริม
ประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และคะแนนเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์
วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย สังคมศึกษา และภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

4. ลักษณะภูมิหลังของครอบครัว

4.1 การศึกษาของพ่อแม่ หมายถึงระดับการศึกษาของพ่อแม่ หรือ
ผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างคนใดคนหนึ่ง แบ่งเป็น 7 ระดับคือ

- 4.1.1 ต่ำกว่าประถมศึกษา
- 4.1.2 ชั้นประถมศึกษา
- 4.1.3 ชั้นมัธยมศึกษา
- 4.1.4 อนุปริญญาหรือเทียบเท่า เช่น ปวช. ปวส.
- 4.1.5 ปริญญาตรี
- 4.1.6 ปริญญาโท
- 4.1.7 สูงกว่าปริญญาโท

4.2 รายได้ของครอบครัว หมายถึงจำนวนเงินที่แต่ละคนมีโอกาสใช้จ่าย
ในเวลา 1 เดือนโดยเฉลี่ย โดยพิจารณาจากรายได้รวมที่ครอบครัวหนึ่ง ๆ ได้รับแต่ละเดือน
ร่วมกับจำนวนคนในครอบครัวที่ต้องใช้จ่ายจากรายได้นี้ รายได้ประจำเดือนมี 15 ช่วง
นำค่ากึ่งกลางของช่วงกับจำนวนคนในครอบครัวที่ต้องใช้จ่ายเงินนี้มาหาอัตราส่วนตามสูตร
ดังนี้

$$\text{รายได้ของครอบครัว} = \frac{\text{ค่ากึ่งกลางของช่วงรายได้รวมของพ่อแม่ต่อเดือน}}{\text{จำนวนคนในครอบครัวทั้งหมด - จำนวนคนที่ทำงานแล้วยกเว้นพ่อแม่}}$$

ค่ากึ่งกลางได้จากระดับรายได้รวมดังต่อไปนี้

- 4.2.1 ต่ำกว่า 1100 บาท
- 4.2.2 1101 - 1600 บาท
- 4.2.3 1601 - 2100 บาท
- 4.2.4 2101 - 2600 บาท

4.2.5 2601 - 3100 บาท

4.2.6 3101 - 3600 บาท

4.2.7 3601 - 4100 บาท

4.2.8 4101 - 4600 บาท

4.2.9 4601 - 5100 บาท

4.2.10 5101 - 5600 บาท

4.2.11 5601 - 6100 บาท

4.2.12 6101 - 6600 บาท

4.2.13 6601 - 7100 บาท

4.2.14 7101 - 7600 บาท

4.2.15 7601 บาทขึ้นไป

4.3 สภาพครอบครัว หมายถึงสภาวะการเป็นสามี ภรรยา แบ่งเป็น

2 ลักษณะ คือ

4.3.1 การอยู่ด้วยกัน หมายถึงการที่พ่อแม่อยู่ด้วยกันในครอบครัว กับเด็กตั้งแต่เด็กเกิดจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการที่พ่อแม่แยกกันอยู่ไม่ถึง 5 ปี

4.3.2 การแยกกันอยู่ หมายถึงการที่พ่อแม่หย่า แยกกันอยู่นาน เกิน 5 ปี การตายจากกัน

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ หมายถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.4.1 ความสัมพันธ์ทางบวก ได้แก่การที่พ่อแม่มีความรักใคร่ปรองดอง มีความคิดเห็นและการกระทำที่สอดคล้อง มีการทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ

4.4.2 ความสัมพันธ์ทางลบ ได้แก่ การที่พ่อแม่มีความขัดแย้งในเรื่องความคิดและการกระทำ ซึ่งแสดงออกในลักษณะการทะเลาะวิวาท บ่น ตำหนิ และแสดงพฤติกรรมรุนแรงต่อกัน

5. พ่อแม่ หมายถึงพ่อแม่หรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เลี้ยงดูเด็กมาเป็นเวลานานที่สุด

6. นักเรียน หมายถึงนักเรียนชาย นักเรียนหญิงที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร กรมสามัญศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในปีการศึกษา 2528

7. พฤติกรรมก้าวร้าว หมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นไม่พึงพอใจ หรือเจ็บปวดทางกาย และ/หรือจิตใจ หรือเป็นพฤติกรรมที่ทำให้สิ่งของเสียหาย และเป็นพฤติกรรมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม พฤติกรรมก้าวร้าวดังกล่าวเป็นพฤติกรรมทางกาย วาจา ที่มีระดับความรุนแรงต่างกัน แต่มีความรุนแรงไม่ถึงขั้นผิดกฎหมาย

ประโยชน์ที่คาดหวัง

ผลงานวิจัยนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่วงการศึกษา ด้านสังคม และในคลินิกเป็นอย่างมาก

1. ด้านการศึกษา

1.1 ด้านทฤษฎี

1.1.1 เนื่องจากพฤติกรรมก้าวร้าวมีตัวกำหนดมากมายและซับซ้อน ผลจากการวิจัยนี้จะช่วยให้บุคคลท่านายสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

1.1.2 เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

1.2 ด้านการนำไปใช้

1.2.1 ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าว นั้น ควรได้รับการแก้ไขที่สาเหตุ และพฤติกรรมไปพร้อม ๆ กัน ผลการวิจัยนี้จะช่วยให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

1.2.2 นำไปสู่การแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างโรงเรียน บ้าน

และสังคม

2. ด้านสังคม

2.1 ผลการวิจัยนี้จะช่วยให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบสังคม เช่น ครู นักสังคมสงเคราะห์ ทรายสาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมก้าวร้าวทำให้สามารถให้คำแนะนำแก่พ่อแม่

ผู้ปกครองถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม ซึ่งให้เห็นคุณและโทษของการอยู่ด้วยกัน และการแยกกันอยู่ของพ่อแม่

2.2 ผลการวิจัยนี้จะให้ประโยชน์แก่ผู้ให้คำปรึกษา นักจิตเวช หรือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กในสถานรับเลี้ยงได้เข้าใจปัญหา และหาทางแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าว ได้ถูกต้อง

2.3 ช่วยให้พ่อแม่เข้าใจเด็กและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการอบรมเลี้ยงดูให้เหมาะสม

2.4 เป็นแนวทางในการป้องกันเด็กกระทำผิด และปัญหาอาชญากรรม ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

